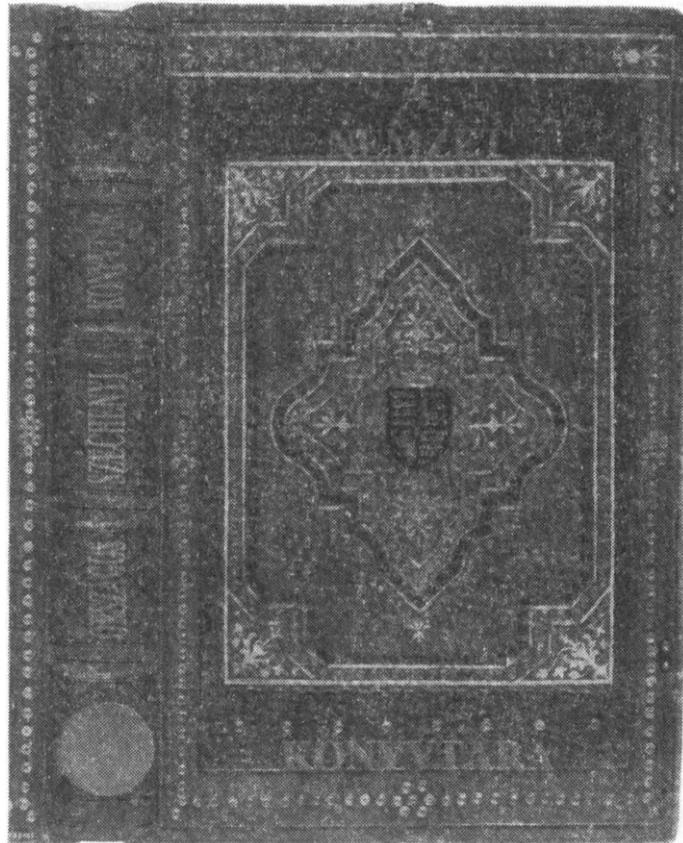

OSZK HÍRADÓ

az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XXXVIII. évfolyam – 1995. 3–4. szám

TARTALOM

KRÓNIKA

2. A Tudományos Bizottság üléséről (Illyés Katalin)
2. A Keresztury-pályázat díjai
2. Címek adományozása
3. Törzsgárdafokozatot elért munkatársak névsora
4. Haiman György levele Poprády Géza főigazgató részére
5. Szlovén vendégek a Restauráló Laboratóriumban
5. Személyi hírek és változások

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

5. Köszöntő a Széchényi-emléknapon, Ottovay László laudatója
8. Kertész Gyula válasza
9. A nemzeti könyvtár hungarika programjának és információs politikájának egyetemes dimenziói (Kovács Ilona)
11. Bemutatkozik a Nemzetközi Csereszolgálat új vezetője, dr. Gábor Kálmánné
13. Képzés az OSZK-ban (Csapó Edit)
15. Amerikai könyvajándékok, alapítványi szolgáltatások (Fogarassy Miklós)

MUNKATÁRSAINKRÓL

16. Beszélgetés Havasi Zoltánnal, az Országos Széchényi Könyvtár ny. mb. főigazgatójával (Riporter: Batári Gyula)

KIADVÁNYAINK

20. A Nemzet Könyvtára. Videofilm

KIÁLLÍTÁS

21. Nem csillogás, hanem szolgálat (Domokos Mátyás)
22. Halász Gáborról – halálának 50. évfordulóján (Bodnár György)
24. 500 éve jelent meg az első cirill betűs könyv a déli szláv vidéken (Urosevics Danilo)
28. Kiállítás a Zeneműtárban (Kelemen Éva)
28. 80 éve halt meg Bányai Elemér újságíró, író (Vidovszky Ferencné)

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

29. 25 éves az Országos Széchényi Könyvtár énekkara

SAJTÓFIGYELŐ

31. Mindenképpen megoldás kell 2000-re (Ablonczy Balázs)
33. Egy könyvtári „nagyüzem” 1994-ben (Arnóth Károly)

KÖNYVTÁRUNK ÉLETÉRŐL

35. Tíz éve a Palotában (Spányi Balázsné)
36. A „könyvtár csendjében” (Jobbágy Károly)
37. Oklevél az Erdélyi Szépművészeti Céhtől

SZERKESZTŐSÉGI ROVAT

38. Felhívás az OSZK munkatársaihoz (-i -a)

Cimlapkép: A nemzet könyvtára című videofilm címképe

KRÓNIKA

A Tudományos Bizottság üléséről

A Tudományos Bizottság az 1995. ápr. 14-i ülésén döntött az 1994. évi Keresztury-pályázat díjainak odaítéléséről. A végleges sorrendet a bizottság szavazással döntötte el.

A bizottság második témaként azt beszélt meg, hogy milyen témáról rendezzen a könyvtár tudományos konferenciát és szakmai napot. Bényei Miklós, az MKE Bibliográfiai Szekciójának elnöke javasolta, hogy Petrik Géza születésének 150. évfordulója alkalmából az egyesület és a könyvtár közös emlékülést és kiállítást rendez-

zen. A bizottság elfogadta a javaslatot és kijelölte a rendezvény felelőseit.

Döntés született arról is, hogy 1995. dec. 13-án, Széchényi Ferenc halálának 175. évfordulóján emlékülést tart a könyvtár. Az előzetes programot a következő ülésen beszéli meg a bizottság.

Kovács Ilona írásban benyújtott javaslatát csak az előterjesztő hazatérése után tárgyalja a bizottság.

Illyés Katalin

A Keresztury-pályázat díjai

– Kiemelt díjat kapott

Melczér Tibor: „...ha minden összetört”

Az elhurcolt Radnóti költészete

című kandidátusi értekezése.

– Megosztott első díjat kapott

Zichy Mihály

Magyar hadi krónika a XVIII. századból

c. dolgozata és

Bódis Mária

Fényképek és színészek a fotográfia első évtizedeiből (kb. 1840–1880)

c. értekezése.

– Megosztott második díjat kapott

Makkai Béla

A magyar kormányzat Boszniai actiója (1909–1919)

c. munkája és

Bodó Ibolya

A magyar nyelvű színjátszás az Egyesült Államokban (1870–1970)

c. dolgozata

Címek adományozása

Tartósan magas színvonalú munkavégzése alapján könyvtárunk főigazgatója

főtanácsos címet adományozott:

Bódis Máriának
Felmer Ágnesnek

Színháztörténeti tár
KMK Könyvtártudományi és Informatikai szakkönyvtár

Förster Miklósnak

Nemzetközi és kult. kapcsolatok Ir.

Dr. Kálmán Péternének
Vígh Lajosnének

Restauráló laboratórium
MNB Könyvek szerkesztősége

tanácsos címet adományozott

Baranyai Ferencnének
Kiss Csabánének

Kötelespéldány szolgálat
Retrospektív bibliográfiai osztály

főmunkatárs címet adományozott

Drevenka Andrásnak

Műszaki és fenntartási osztály

Törzsgárdafokozatot elért munkatársak névsora

I. fokozat

Bartókné Mészáros Karola
Bettembuk József
Bécsi Ágnes
Bojtos Tibor
Bóra Zsolt
Bíró Ferenc
Czakó András
Dobó Katalin
Drevenka András
Fazokas Eszter
Fegyó Gábor
Firnigel Pál
Förster Miklós
Füri Pál
Gergely Tibor
Gubicza József
Halmi Árpád
Harcos Katalin
Hegyi László
Horváthné Major Rita
Juhász András
Kalocsai Istvánné
Kaposváriné Dányi Éva
Dr. Kertész Gyula
Dr. Kéri Tamásné
Kiss Csabáné
Krencseyné Györy Erzsébet
Ladányi Anna
Lorencz Eleonóra
Dr. Lőrincz Judit
Dr. Major Zoltán
Makkai Béla
Mezei Mária
Miklós Tibor
Molnár Ferenc
Móré Lajos
Nagy Lajos
Novák István
Nyíró József
Patócs József
Pákozdi Antalné
Dr. Pázmány Ildikó

Reisingerné Kutor Beáta
Dr. Rózsa Mária
Rózsáné Kelemen Éva
Sárkány István
Schertlin Péter
Szokola Lászlóné
Varga Istvánné
Vámos Péterné
Végh Jánosné

II. fokozat

Dr. Erényi Ivánné
Dr. Heltai János
Horváth Pál
Illy Lászlóné
Karácsonyi Rózsa
Kókay Péterné
Dr. Nagy Lajos
Sárkány Mihályné
Somogyváry Gyula
Urbán Gusztávné
Záhony Éva

III. fokozat

Albertné Révay Rita
Benkő Zsuzsanna
Butor Veronika
Dömötör Lajosné
Hausenblasz Róbertné
Karakas Péterné
Kereszturyné Jónás Mária
Stroh Tamásné
Varga Ildikó

IV. fokozat

Dr. Batári Gyula
Gál Ágnes
Kiss Jenőné
Malek Magdolna
Dr. Szűcs Jenőné
Tóthné Székely Ágnes
Dr. Urosevics Daniló

Haiman György levele

Poprády Géza főigazgató részére

Kedves Főigazgató úr, tisztelt Barátom!

Midőn az Országos Széchényi Könyvtárban megrendezett kiállításom lezárult, szeretném megköszönni a munkásságomnak és személyemnek szóló megtiszteltetést, amelyet számomra a Könyvtár, amikor a kiállításnak otthont adott, nyújtott. Jóleső érzés, hogy ez a megtiszteltetés annak az intézménynek a részéről ért, amelynek könyv- és nyomdásztörténet pályámon annyit köszönhetek s amelynek oly sok munkatársához kollegiális és baráti kapcsolatok fűznek.

Külön köszönetet mondok a technikai megrendezésben nyújtott igen színvonalas és mindenre kiterjedő pontosságú segítségért, amelyre egyszerűen csak azt mondhatom, hogy a maga nemében méltó volt a Széchényi Könyvtárhoz.

Őszinte nagyrabecsüléssel

Haiman György

Haiman György borítótérveiből

Szlovén vendégek a Restauráló Laboratóriumban

Március 20–24. között a szlovén Nemzeti Levéltár két könyvkötő restaurátora, Matjaz Casar és Blanka Florjanovic, a régi bőr- és pergamenkötések restaurálási módszereit tanulmá-

nyozta a Hírlapállományvédelmi osztályon, a vári Restauráló Laboratóriumban, a Könyvkötészetben és a Soros Könyvrestauráló műhelyben.

*

SZEMÉLYI HÍREK ÉS VÁLTOZÁSOK

1995. március 1–1995. április 30.

Új dolgozóink

Bartók Györgyi igazgatási ügyint., Gyűjt. ép. inf. oszt., Bognár András kisegítő alk., Műsz. fenntartási oszt., Buczynska Elzbieta igazgatási ügyint., Könyvek Központi Katalógusa, Halácsyné Török Sára igazgatási ügyint., Olvasószolgálati osztály, Hermány Csabáné könyvtáros, Gyaráptási osztály, Kiss Barbara igazgatási ügyint., Nemz. és kut. kapcs. ir., Lupán Ilona igazgatási ügyint., KFKK NPA, Magyar Ferenc szakmunkás, Műsz. fenntartási oszt., Markó Natália, ügyviteli alk., Kiállítási és grafikai stúdió, Óri Zsuzsanna ügyviteli alk., Olvasószolg. és Táj. Főoszt., Sziebert Tamás ügyviteli alk., Nemzetközi csereszolgálat.

Áthelyezés a könyvtáron belül

Elbe István könyvtárosasszisztens, a Fölőspéldány központtól a Nemzetközi csereszolgá-

lathoz, Kozáry Zsoltné ügyviteli alk. a Raktári osztálytól az MNB Könyvek Szerkesztőségéhez.

Eltávoztak a könyvtárból

Munkaviszonya megszűnt:

– Fóris György üzemviteli alk., Biztonsági oszt., Polányi Zsolt üzemviteli alk., Biztonsági oszt., Rózsa György ügyviteli alk., Fölőspéldány közp.

Felmentéssel:

– Bánki Árpád üzemviteli alk., Biztonsági oszt.,

Nyugdíjazással:

– Dr. Ferenczy Endréné igazgató, Főigazgatóság, Glósz Andrásné ügyvit. alk., Cédulaszorosító csoport, dr. Murányi Róbert Árpád tud. kut., Zeneműtár, Nagy Lajos üzemviteli alk., Biztonsági osztály, Vrazsovits Valéria kisegítő alk., MNB könyvek szerk.

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

Köszöntő a Széchényi-empléknapon,

Ottovay László laudatiója

Tisztelt Ünnepelet Munkatársunk, Barátunk,

Tisztelt Ünneplő Közönség,

Tisztelt Főigazgató Úr,

Kedves Kollégák!

A Széchényi Emléknapon az Országos Széchényi Könyvtár vezetősége minden évben egy

olyan könyvtárost tüntet ki Széchényi-émmel, aki egész életművével, tevékenységével az alapító szelleméhez méltó módon fáradozik a nemzet írásban rögzített szellemi kincsének gyűjtésén, megőrzésén, számbavételén, szolgáltatásán.

Ilyen ember a Széchényi-émmérem idei kitüntetettje, **Dr. Kertész Gyula**, a Retrospektív

bibliográfiai osztály vezetője, a Magyar Könyvészet 1921–1944-es ciklusának szerkesztője, megannyi bibliográfiai vállalkozás alkotója, támogatója, segítője, ha kell kritikusa, szaktanulmányok, vitacikkek szerzője, könyvtáros nemzedékek bibliográfiai kultúrájának gyarapítója. E helyről hadd köszöntsem elsőként a kitüntetettet úgy is, mint aki immár nyolcadik éve szoros munkakapcsolatban működve vele, hasznosíthatja saját munkájában is **Kertész Gyula** gazdag könyvtárosi, bibliográfus, vezetői, és ami talán a legfontosabb, emberi tapasztalatait.

Honnan indult, milyen gyökerekből eredt ez a szakmai sikerekben bő pálya?

A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar–orosz szakán végzett 1957-ben és ezek az évek, sőt ezt megelőzően a Református Kollégiumban és Gimnáziumban eltöltött idő is nagy szerepet játszott későbbi pályaválasztásában. Kisdiák korától szorgos bűvára volt a nagy hagyományú debreceni könyvtáraknak, később az akkor már második nemzeti könyvtárban működő KLTE Könyvtár volt szellemi törzshelye, ahol bibliográfiai megalapozottságú szakdolgozatának anyagát gyűjtötte össze – Gorkij a debreceni színpadon 1945–1955 között a helyi sajtó tükrében címmel.

A diploma megszerzése után a mélyvízbe ugrott: az akkor létrejött derecskei Járási Könyvtár igazgatója lett és ellátta a hálózati–módszertani könyvtáros feladatkörét is. A szakirodalom mellett a tapasztaltabb kollégáktól tanulta meg a szakmát, és felhasználta az akkor KLTE Könyvtártudományi és Módszertani Központ által szervezett tájkonferenciákon hallottakat is, ahol mások mellett Sallai István és Sebestyén Géza is tanítói voltak a különböző szintű szakmai felkészültségű vidéki könyvtárvezetőknek és hálózati, módszertani munkatársaknak. 1960 őszétől a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár módszertanos munkatársa lett, az állománygyarapítás, apasztás szakterületét gondozta. A községi könyvtárak állományát vizsgálták felül, gyűjtőköri szabályzatokat készítettek és elemeztek, és Kertész Gyula részt vett a falusi könyvtárak állománygyarapításának segítésére készült KMK címjegyzék munkálataiban is, a 4. számú jegyzékben ő állította össze a kézikönyvtári függelékét.

Közben 1961–1964 között elvégezte az ELTE kiegészítő könyvtár szakát, szakdolgozata témájául a járási könyvtárak funkciórendszerének, gyűjtőkörének, szervezeti problémáinak és módszertani feladatainak kérdéseit választotta.

Kovács Máté professzor javaslatára az ebből készült referátumot az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács is megvitatta, majd a dolgozat tanulmány formájában megjelent a Könyvtártudományi tanulmányok 1968. évi kötetében.

1965-ben kezdődött meg hivatalosan Kertész Gyula oktatói pályája (ugyanis már korábban tanított könyvtártant a KMK kihelyezett könyvtárosképző tanfolyamain). A debreceni Tanítóképző Intézet népművelő–könyvtáros szakának lett tanára a könyvismeret–könyvtári tájékoztatás tárgykörében. Legendásan alapos előadó, szemináriumvezető, vizsgáztató volt, könyvtárosok számos nemzedékének szakmai útra indítója. Szigorú követelményeiről ismeri máig is a szakma, nemcsak oktatóként, hanem bibliográfusként is. De lehet-e másként, mint alaposan, gondosan, minden forrást kézbevéve, mérlegelve bibliográfiát tanítani vagy készíteni? Megszervezte a Könyvtári tájékoztatás című négykötetes tankönyv megírását, az első kötetnek (Általános tájékoztatás) ő volt a szerzője, a további kötetek a szaktájékoztatás tárgyban debreceni és szegedi kollégák munkáját és Kertész Gyula szerkesztői tevékenységét dicsérik. A kilencvenes év elejéig használták a könyvtári tanzsékek elfogadott tankönyvként, de egyes fejezeteinél ma sem lehet jobb irodalmat ajánlani a könyvtárszakos hallgatóknak.

Fontos szerep jutott oktatói tevékenységében a helyismereti bibliográfiáknak is. A tudományos diákkör vezetőjeként sok tanítványát ismertette meg a helyismereti munka különböző kérdéseivel. Legjobb hallgatóit bevonta a helyismereti kutatás kézikönyvei című KMK program munkálataiba, ennek harmadik, bibliográfiai kauluz részéről éppen Kertész Gyula tollából jelent meg a szakirodalomban részletes ismertetés. A nagyigényű programból sajnos nem lett kiadvány, néhány elkészült fejezet azonban (az életrajzi lexikonokról, helységnévtárakról) máig felhasználható a tájékoztatók munkájában. A program legfontosabb hozadéka Kertész Gyula pályáján egy műfaj történeti–kritikai bibliográfia lett: A magyar sajtó repertóriumainak annotált bibliográfiája, amelynek második, átdolgozott kiadása 1990-ben jelent meg. A mű az önálló, rejtett és kéziratosságyedi repertóriumokat dolgozza fel a kezdetektől 1988-ig közel 900 tételben, és mintaszerű módszertani megoldásaival, részletes ismertetésével gazdag bibliográfiai apparátusával gyöngyszeme, és ami fontosabb, napi munkaeszközként alkotórésze a könyvtárak bibliográfiai segédkönyvgyűjteményének.

Ez a munka volt az alapja később megvédett bölcsészdoktori disszertációjának is.

Kertész Gyula szakmai pályája 1977-től új helyen, az Állami Gorkij Könyvtárban, a mai Országos Idegennyelvű Könyvtárban folytatódott, ahol először osztályvezetőként, majd főosztályvezetőként fő feladata az igazgatók szakmai segítése, egyes ügykörökben általános helyettesítése volt. Ő készítette elő a könyvtár feladatrendszerének, gyűjtőkörének és szervezeti keretének átalakítását – ekkor lett a könyvtár országos feladatkörű tudományos könyvtárként a nemzetiségi alapkönyvtárak koordinációs központja. Az új szervezetben az állománygyarapítás, a feldolgozás, a nemzetiségi koordinációs és módszertani munka irányítását kapta feladatul főosztályvezetőként, így részt vehetett a nemzetiségi kutatás és dokumentáció alapjainak lerakásában is, egyebek között azzal a bibliográfiai szemlével, amely egyik forrása lett a Cholnoky Győző és Futala Tibor szerzőtársakkal a Könyvtári Figyelőben nemrég publikált Nemzetiségi bibliográfia és dokumentáció hazánkban a kezdetektől napjainkig c. tanulmányának.

1969–1977 között a Könyvtári Figyelő szerkesztőbizottságának tagja volt. Ebben az időben is számos tanulmánya, cikke, recenziója jelent meg, csak szemelgetve belőlük: A bibliográfiák készítésének elméleti és módszertani kérdéseiről, az Állami Gorkij Könyvtár gyűjtőkörének fejlődéséről és problémáiról, a regionális bibliográfiák elméleti-terminológiai kérdéseiről, a falu és városbibliográfiák készítéséről és még sok más kérdéstről – de mint visszaemlékezik erre az időre az OSZK Híradóban Batári Gyula kérdéseire adott interjújában – egyéni hobbijára, magára a bibliográfiai munkára nem maradt ideje és energiája. Ezért pályázott el egy nagyobb intézménybe, de szűkebb munkaterületre.

Ez az intézmény az Országos Széchényi Könyvtár volt, ahol 1985 februárjától, tehát immár tizedik éve főmunkatársként, majd osztályvezetőként – mindvégig a Retrospektív bibliográfiai osztály keretében – kapcsolódott be az utóbbi időszak legnagyobb hazai bibliográfiai vállalkozásának, a retrospektív nemzeti bibliográfia két világháború közötti ciklusának szerkesztésébe. Komjáthy Miklósné társaként, majd utódjaként a harmadik kötet társszerkesztője, a negyedik és ötödik kötet szerkesztője volt és mulhatatlan érdemei vannak abban, hogy e nagyigényű könyvészet alapköteteinek kiadása időben és az elvárt magas színvonalon befejeződött. 1994-ben Komjáthy Miklósné és Kertész

Gyula e munkájukért együtt vehették át a legmagasabb könyvtári kitüntetést, a Szinyeyi József-díjat. Az elkerülhetetlen nyomdai számítógépes változások már az utolsó szöveges kötet szerkesztésénél, előállításánál éreztették hatásukat, az új kihívásoknak azonban a Kertész Gyula által igényes következetességgel vezetett Retrospektív bibliográfiai osztály igyekszik minden szempontból megfelelni. Az osztályon a sok-sok éve, sőt évtizede itt dolgozó törzstagok, Fromel Károlyné, Vágó Magdolna, Kiss Csabáné mellett meghatározó szerepet tölt be a később jött és utódként felkészített, majd kiválasztott Kégli Ferenc. Az osztály előtt áll még a legnehezebb zárókötetek elkészítése: a pótlások és javítások (ezt terjedelme és jelentősége miatt külön kötetben adják ki saját számítógépes szerkesztésben), valamint az 1–7. kötet és a pótlások összesített betűrendes mutatója mintegy 400 000 mutatótétellel: méltó feladat egy életmű lezárásához.

De a most 60 éves Kertész Gyula még közre fogja adni a harmadik kötetből terjedelmi okok miatt kimaradt alsó- és középfokú iskolai tankönyvek bibliográfiáját az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeummal közösen, be fogja fejezni a korszak külföldi hungarikumainak feldolgozását – mint a Retrospektív bibliográfiai osztály soron következő feladatát – előkészítő munkálatokat, részt fog venni az egyes szakterületek bibliográfiai bevezetőivel kapcsolatos, az Olvasószolgálati és Tájékoztató Főosztályon tervezett program szakmai és szervezési megvalósításában, folytatni fogja a máris nagy feltűnést keltett Alföld bibliográfiai kalauzzal kapcsolatos munkálatokat, továbbra is tanácsokat fog adni helyismereti, sajtóbibliográfiai műveket, repertóriumokat készítő könyvtárosoknak; tanulmányokat, cikkeket fog írni, részt vesz a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtörténeti és Bibliográfiai Munkabizottságának tevékenységében, és bizonyos vagyok benne, hogy még más, saját bibliográfiai terveket is fontolgat.

Kedves Gyula, magam, a munkáddal szoros kapcsolatban álló Olvasószolgálati és Tájékoztató Főosztály munkatársai és a Téged ismerő és becsülő valamennyi OSZK-s kolléga nevében szeretnék további bibliográfiai tevékenységedhez – mivel a bibliográfia immár nem magányos tevékenység – méltó társakat, nem olcsó dolog lévén – megfelelő anyagi feltételeket kívánni, de legfőképpen alkotókedvet és jó egészséget. Sok okos bibliográfiát még Neked és mindannyiunknak!

Kertész Gyula válasza

Tisztelt emlékülés, kedves kollégák!

Köszönöm a kitüntető figyelmét mindazoknak, akik rám gondoltak (vokoltak) a Széchényi Ferenc-emlékérem mostani odaítélésekor. Természetesen tisztában vagyok azzal, hogy ez a kitüntetés nemcsak személyemnek szól, hanem annak a vállalkozásnak (a Horthy-korszak magyar könyvészetének) is, aminek immár tíz éve szolgálatába szegődtem az új nemzeti könyvtárban. Hogy ez megtörtént, azt elsősorban elődömnök, Komjáthy Miklósnénak köszönhetem, aki még nyugdíjba vonulása előtt kiszemelt engem utódául. Köszönetemet fejezem ki ez alkalomból a munkánkat segítő társosztályoknak (a főosztályon belül és kívül), s azoknak a kollégáknak, akik még szaklektorként is hozzájárultak a Magyar könyvészet egyes kötetének teljesebbé, színvonalasabbá tételéhez. Mivel kevéssé ismert ez a szerepük, név szerint is megem-

lítem őket: Belitska-Scholtz Hedvig (fotó, film, színház), Vavrincez Veronika (zene), Juhász Lászlóné (sport, igen sok kiegészítéssel) – mindannyian az 5. kötet lektorai. A 4. kötet biológia és orvostudomány fejezeteihez pedig Dörnyei Sándor nyújtott pótolhatatlan segítséget. – Végül köszönettel tartozom osztályom egykori és mai munkatársainak. Ez utóbbiak közül személy szerint is kiemelendő Froemelné Jáky Éva, aki több évtizeden keresztül hűségesen és hasznosan szolgálta könyvészetünk ügyét címleíró revizorként, csoportvezetőként. (Sajnálattal e hónapól már nyugdíj előtti felmentési idejét tölti.)

Végezetül megköszönöm Ottovay László főosztályvezető kollégámnak sokoldalú és a pozitívumokat kiemelő pályarajzát, laudációját. A nagyvonalúan fölvázolt perspektívát illetően azonban én nem vagyok olyan optimista. Jó lenne, ha a folyamatban lévő munkákat be tudnám fejezni aktív pályafutásom végéig.

A nemzeti könyvtár hungarika-programjának és információs politikájának egyetemes dimenziói

Széchényi Ferenc hungarika-programja, mint a nemzeti könyvtár hungarika-konceptiójának alapja közismert, s máig meghatározó. Az általa körvonalazott elvek képezték az eltelt évtizedekben a gyűjteményépítő munka alapját, s nyertek hivatalos formát 1976-ban, a Hungarika Bizottság által kidolgozott definícióban.

Ennek szellemében a nemzeti könyvtár hungarika-gyűjteménye hazai viszonylatban elvben teljesnek, külföldi vonatkozásban pedig a lehető legteljesebbnek tekinthető. A valódi teljességet azonban csak egy intézményegyetemes rendszerében lehet felépíteni. Nem lehet például eltekinteni a szakgyűjtemények vagy a regionális intézmények további mélységeibe hatoló gyűjtő és feltáró tevékenységétől. (Ilyenek például: a Teleki László Alapítvány Dokumentációs Szolgálat, az Országos Idegennyelvű Könyvtár, a Petőfi Irodalmi Múzeum, az Akadémiai Könyvtár Kézirattára, az MTA egyes intézményei és a közművelődési könyvtárak helytörténeti gyűjteményei, amelyek egyrészt a regionális kapcsolatok révén, valamint elszármazott polgárainak hagyatékából külföldi hungarikumokban egyre

gazdagabbakká válnak, sokszor unikális anyagokhoz jutnak.)

Különösen fontos a hungarika-gyűjtés és feltárás koncepciójának komplex értelmezése a modern információfeltárás és -terjesztés időszakában, amikor mind a nemzeti könyvtár, mind pedig más hazai gyűjtemények egyre több információs adatbázist alakítanak ki, s közülük egyre több távolról is elérhetővé s rendszerbe szervezhetővé válik.

Ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a nemzeti könyvtár információállománya nemcsak a hazai tudományosság szempontjából fontos, hanem az egyetemes tájékoztatási rendszer részeként is be kell töltsen szerepet, s ha szélesen értelmezzük ezt a feladatot, a hazai információk közvetítőjévé is kell válni.

Széchényi maga is érzékelte a hozzáférhetőség és tájékoztatás fontosságát, s ezt a célt szolgálta a kor tudományosságának színvonalán publikált katalógus (Catalogus Bibliothecae Hungariae Francisci com. Széchényi, Soproni 1799). Ebben a szellemben alakult ki a későbbiekben a könyvtár tájékoztatási rendszere a nemzeti bibli-

ográfiai szolgáltatás megalapozásával és az álmányt feltáró publikált katalógusok közreadásával.

(Csak példákat említve, gondolok itt a Miller Jakab-féle kéziratkatalógusra, a Bartoniek Emma-féle kódexkatalógusra vagy az újkori magyar, francia és német kéziratálmány publikált katalógusaira, a Zeneműtár Haydn-kompozícióinak katalógusára, a Színháztörténeti Tár színházi zsebkönyveinek vagy díszletterveinek katalógusára és az újabban készült kéziratós térképek katalógusára, továbbá a Régi Nyomtatványok Tára antiqua katalógusára.

E tájékoztatási rendszer dimenziói a 20. század végére a kommunikációs és információs technika fejlődésével kitágultak, a világ összezugorodott, s a tájékoztatási rendszer hatósugara kibővült.

Az elmúlt 25 év jelentős változásokat hozott a felhasználói közeg szempontjából is. Az irántunk megnyilvánuló érdeklődés fokozatosan kiszélesedett, s lépésről lépésre kialakult a hungarológus kutatói közeg külföldön is. A külföldi magyar egyetemi tanszékek és hungarológiai központok létrejöttével (pl. Párizs, Hamburg, Róma, Helsinki, Groningen, stb.) a mi kultúránkat reprezentáló tudományos intézményrendszerek körvonalai is kialakultak.

Az 1990-es évek történelmi változásai számos más diszciplína: a gazdaság, a politika, a szociológia stb. kutatóinak érdeklődését is felkeltette a hungarika-információk iránt.

Vajon elegendő és megfelelő információ- és dokumentumanyag áll-e az érdeklődők rendelkezésére?

Vajon megtalálják-e ezek az információk a felhasználót?

Vajon milyen szerepet tölthet be ebben a nemzeti könyvtár?

A válasz bonyolult, s a megoldás még kevésbé egyszerű, különösen nem egy gazdaságilag változó és a feltételeket szigorító világban, de éppen a 21. század küszöbén bekövetkezett és várható technológiai változások kínálják azt a lehetőséget, amely globális gondolkodásra készítenek.

A távlati feladatok megalapozását a mindennapok reális dimenzióit között kell és lehet megoldani.

Ezt a célt szolgálják a nemzeti könyvtár adatbázisainak építési munkálatai, a NEKTÁR keretében az MNB, a KATAL, az IKB, s ezt a célt szolgálják a hungarika-adatbázisok: a HUN (Hungarika Információ) és HUNG (Hungarika Névkataszter). Ennek érdekében folyt a hazai hungari-

ka-gyűjtemények számbavétele, s jelent meg 1994-ben az adatgyűjtés eredményeképpen a „Hungarika-anyagot őrző magyar könyvtárak címjegyzéke”, s nem utolsó sorban ezért folyt és folyik a külföldi hungarika-gyűjtemények felmérése, ami a „Hungarika-anyagot őrző külföldi könyvtárak címjegyzéke” sorozat köteteiben öltött formát. Ez az áttekintés egy európai, majd egy egyetemes hungarika-tájékoztató rendszer körvonalait teszi felismerhetővé számunkra.

Az európai felmérés szerint Európa négy legjelentősebb hungarika-gyűjteménye a következő könyvtárakban található

British Library, London	cca. 60 000 kötet
Humboldt Universität, Berlin	55 000
Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek, Göttingen	45 000
Bibliothèque Nationale, Paris	30 000

Összesen legalább 50 jelentős, a kutatás számára alapvető értékű gyűjtemény regisztrálható Európában.

Az egyes országok könyvtárainak modern hungarika-könyvanyaga nagyságrendileg a következő:

Németország	cca. 220 000 kötet,
ezt követi	
Nagy-Britannia	82 000
Ausztria	67 000
Franciaország	66 000
Olaszország	39 000
Svédország	34 000
Svájc	24 000
Finnország	16 000 kötet

Németországban és Ausztriában az anyag sok jelentős intézmény között oszlik meg, s a legtöbb gyűjtemény komoly értéket képvisel a kutatás számára. Nagy-Britanniában, Franciaországban, Svédországban, Svájcban és Finnországban néhány jelentős intézményben koncentrálódnak az anyag, Dániában, Hollandiában és Belgiumban egy-két intézményre szűkül ezek köre. Kevés és szórványos az anyag Spanyolország, Portugália és Norvégia könyvtáraiban; sok, de sokfelé aprózódik Olaszországban.

A gyűjtemények jelentős hányada magas színvonalú információs technikával rendelkezik, katalógusaik 2-3 évtizede számítógépes katalógusok, és számos gyűjtemény teljes, visszamenőleges feldolgozását is elvégezték.

Felmérésünk a tengeren túlra is kiterjed. Az ausztráliai és a kanadai adatgyűjtés befejező-

dött, a kiadványok szerkesztése most folyik, s az elemzés ezt követheti majd.

Bár a felmérés az Egyesült Államok területén még nem történt meg, sok adatot ismerünk könyvtáiról. Tudjuk, hogy a Library of Congress, a Columbia University, a New York Public Library, a University of Illinois több tízezer kötetes gyűjteménnyel rendelkezik, hogy a Cleveland Public Library és a Harvard University Library anyaga 15.000 kötet körül jár, a University of California, Los Angeles és az Indiana University, Bloomington állománya eléri a 10.000-et, és hogy számos egy-két ezer kötetes, de kitűnően válogatott gyűjtemény található több egyetemi könyvtárban.

Kiemelkedő esélyeket kínál a hungarika-gyűjtés és -tájékoztatás szempontjából a New Jersey állambeli New Brunswick. Itt található a Magyar Alapítvány (Hungarian Foundation) központja, könyvtára, képtára és archívuma: azaz a Hungarian Heritage Center. A 30.000 kötetes könyvtár és a hatalmas kéziratgyűjtemény kellő odafigyeléssel és támogatással az amerikai magyarság „nemzeti könyvtárává” fejleszthető, hátterében a Rutgers University kitűnő könyvgyűjteménye a magyar történelem köréből, és az egyetemen 3 éve ismét működő magyar oktatás a Hungarian Institute keretében. Mindez a hungarika-információgyűjtés és -szétsugárzás fontos központjává teheti New Brunswick-ot.

Sajátos helyet foglalnak el a külföldi magyar kapcsolatrendszerben, s így a hungarika tájékoztatási rendszerben a szomszédos országok magyar kutatói és a hungarika-információk gyűjtésére és terjesztésére alkalmas intézmények.

Néhány évvel ezelőtt a felmérés lehetőségei rendkívül korlátozottak voltak. Bár ismertük a nagy hagyományú intézményeket és sok esetben kutatóink és munkatársaink lehetőséget kaptak a helyszíni munkára, a változásokat nyom követő elemző felmérésre nem volt mód.

Az 1989-et követő változással nemcsak a kapcsolatteremtés és kommunikáció lehetősége változott meg, hanem a hungarika gyűjteményépítési és információterjesztési program is új irányokat és méreteket öltött.

Korábban a kisebbségi kultúra dokumentálásának alig akadtak önálló intézményei. A hungarika-gyűjtés az adott ország nemzeti bibliográfiai kötelezettségének keretében, szak- és helytörténeti gyűjtemények részeként folyt.

(Pl. ismert a Matica Slovenska hungarika-gyűjtése és feltárása, a Teleki Téka gazdag hungarika-anyaga, vagy az ungvári Állami Területi Könyvtár állománya.) A magyarság szellemi pro-

duktumainak önálló kurrens bibliografizálása pedig csak esetenként kapott intézményi keretet, mint például az Újvidéki Hungarológiai Intézet bibliográfiai sorozata, vagy a brünni egyetem hungarika-bibliográfiai esetében.

Az etnikus kultúra dokumentálását és a vonatkozó információk terjesztését leggyakrabban az etnikus sajtó és kiadók vállalták magukra, s mögöttük többnyire nem intézményi, hanem egyéni tudományos teljesítmény állt, mint például Csáky S. Piroska: A Forum kiadó bibliográfiája 1957–1984, vagy Szőke József: A csehszlovákiai magyar irodalom válogatott bibliográfiája esetében.

A változásokat követően határozottan megjelent az igény az önálló intézmények megteremtésére, s számos erőfeszítés történt minden oldalról ezek életre hívására. Többek között így született meg a Gróf Mikó Imre Könyvtár Kolozsvárott, a Bunyitay Vince Könyvtár Nagyváradon, amely a somorjai Bibliotheca Hungarica-val közös, valódi tudományos és információs programmal lépett színre. Az intézmények mellett olyan tudományos és kulturális civil szervezetek, mint az Erdélyi Múzeum Egyesület és Erdélyi Közművelődési Egyesület, vagy a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság jöttek létre, amelyek a program és támogatás szintjén kísérik meg a nemzetiségi kultúra dokumentálását, a nemzetiségi tudományos élet kapcsolatrendszerének fejlesztését és információ-ellátását.

A helyzet szisztematikus áttekintése előttünk álló feladat.

A környező országok magyar tudományos-ságának helyzetelemzésére néhai főigazgatónk, Juhász Gyula irányításával, a Magyar Tudományos Akadémia égisze alatt szervezett konferencia tett kísérletet 1993-ban. Akkor nem volt a konferencián olyan küldöttség, amelyik ne fogalmazta volna meg a kisebbségi magyarság kultúrájának dokumentálására vonatkozó igényét és a nemzetiségi dokumentáció felállításának szükségességét az adott országban. A tudományos együttműködés számos lehetősége között a konferencia egyik konklúziójaként megfogalmazódott a hungarika-információk előállításának és terjesztésének terén kialakítandó együttműködés szükségessége – a Széchenyi Könyvtár koordinációjával. S bár ebben a régióban a rendelkezésre álló infrastruktúra közel sem olyan ígéretes, mint a nyugat-európaiak vonatkozásában, a terület felzárkózásával az itt működő intézmények is bekapcsolhatókká váltak.

A ma feladata a modell megteremtése, s ez a nyugat-európai régiókban végrehajtható.

Jogosan teheti fel a kérdést valaki, miért mindez az erőfeszítés?

Többek között azért, mert az információk világában új világtrend van kibontakozóban. Az információáradat útvesztőiben irányításra van szükség: leszűkítésre és specializációra. A főbb információcsomópontokat összekötő hálózat – nevezzük Hungarica Gopher-nek – megteremtésével a kultúránk forrásait kevésbé ismerő kutató számára is egy olyan vezérfonalat adhatunk

kézbe, amely jelentősebb erőfeszítés nélkül is elkalauzolja őt a ránk vonatkozó információk tengerében.

Továbbá azért, mert a mi kultúránkra vonatkozó ismeretek piciny töredékét képezik az emberi tudásnak. Minél kisebb erőfeszítést kíván a felfedezése, annál nagyobb esélye van arra, hogy számbavegyék.

Kovács Ilona

Bemutkozik a Nemzetközi Csereszolgálat új vezetője, dr. Gábor Kálmánné

1994. január 1. óta dolgozom az OSZK-ban, de mivel könyvtárosi pályám a hetvenes évek elején kezdődött, legyen szabad egy kicsit korábbról kezdenem a bemutatkozást.

Friss történelem–német szakos bölcsészdiplomával a zsebemben 1971-ben Szegeden a JATE Központi Könyvtárában sikerült állást kapnom, aminek nagyon örültem. Ugyanis egyetemi éveim alatt, mint a humán szakos diákok legtöbbször, az egyetemi előadások után leggyakrabban valamelyik könyvtárban kötöttem ki, hiszen tanáraink terjedelmes irodalomjegyzékein szereplő kötelező- és ajánlott olvasmányokhoz csak a könyvtárakon keresztül vezetett az út. Az, hogy ki melyik könyvtárba jár szívesebben, a lélektan rejtelmek közé tartozik, ezért én sem tudom megmagyarázni, hogy nekem miért lett a Központi Könyvtár a törzshelyem, ahol az öt év alatt a nyilvános szolgálatban tevékenykedő könyvtárosok közül sokan személyes ismerőssé váltak, noha legtöbbszörüknek a nevét akkor még nem ismertem. Így, amikor eljött az idő és munkahelyet kellett keresnem, minden bátorságomat összeszedve bekopogtam Havasi Zoltán igazgató úrhoz és könyvtárosnak ajánlottam magamat. A nyári hónapok bizonytalansággal teli várakozása után szeptember 1-jén léptem át a könyvtár küszöbét először nem olvasóként és 17 évre az Olvasószolgálati Osztály munkatársa lettem.

A szakma műveléséhez szükséges elméleti képzést az ELTE könyvtár szakán kaptam, olyan nagyszerű tanároknál tanulhattam mint Szentmihályi János, Fülöp Géza és Szepesváry Tamás. Igazi könyvtárost osztályvezetőm, Németh Zsófia csinált belőlem, akitől az Egyetemi Könyv-

tárban eltöltött évek során mindazt megtanultam, amit egy tájékoztató könyvtárosnak tudni kell. Sajnos már csak az emléke előtt tiszteleghetek. Biztatására kezdtem foglalkozni a hallewittenbergi egyetem magyar könyvtárának történetével, ami végül is doktori disszertációm témája lett. Éppen 270 évvel ezelőtt adományozta végrendeletében Kassai Mihály György könyvtárát a Wittenbergben tanuló magyar diákoknak és vagyonából létrehozott egy alapítványt (látjuk, ez sem mai találmány!), melynek kamataiból majdnem kétszáz évig tanultak magyarországi diákok a nagyhírű intézményben. A könyvekből, egyetemi értekezésekből és kéziratokból álló, több mint 2000 kötetes gyűjtemény, gyarapodva és apadva az idők során, napjainkban is féltett kincse a hallei Egyetemi Könyvtárnak III. a berlini Humboldt Egyetem Hungarológiai tanszékének, ahova 1921-ben a magyar nyelvű könyvek egy része és a kéziratok kerültek. A JATE Központi Könyvtára és a hallei Egyetemi Könyvtár közötti több évtizedes partnerkapcsolat lehetővé tette számomra, hogy néhányszor Halle-ba és Berlin-be utazva összevethessem az OSZK Kézírttárában található kéziratok katalógust a jelenlegi anyaggal. Mai napig kedves emlékem ez időszak, amikor bezárkózhattam a hallei „Magyar Könyvtárba”, és kézbe vehettem pl. a kb. 800 régi magyar nyomtatvány (mely közül több mint 300 unikum) valamelyikét. Ott megsejtettem valamit abból, hogy mit jelentett ez a gyűjtemény az évszázadok során a hazától távol tanuló magyarországi diákok számára.

Noha nagyon szerettem dolgozni az Egyetemi Könyvtárban, mégis megpályáztam a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola könyvtárigazgatói

állását 1988-ban, mivel vonzott az átfogóbb cselekvés lehetősége. A tanárképző főiskolák könyvtárai sorában a szegedi egészen egyedül felépítésében. A 120 éves múltra visszatekintő intézményben a könyvészeti ritkaságokban is bővelkedő könyvtárat a tanszéki Könyvtárakban decentralizáltan használja az oktatói kar és diákság, a Központi Könyvtár pedig gyarapító-, katalogizáló- és információs központként üzemel. A főiskolán eltöltött időszak már a pályázatok és a számítógépek könyvtári térhódításának idejére esik. Ugyanis a korszerűsödő főiskolai oktatás, a modern nyugati nyelvek újonnan megalapított tanszékei sokkal több dokumentumot igényeltek, mint a korábbi években és ezeknek a beszerzésére a költségvetési keret csak töredékében volt elegendő, és ezért másokhoz hasonlóan egyik pályázatot készítettem a másik után. Az így megszerzett forrásokat szerencsére tetemesen kiegészítették a különböző, igen jelentős külföldi könyvadományok. Így az évenként beszerzett és feldolgozott kötetek száma néhány év alatt megduplázódott, de mindezzel változatlan létszámú munkatársi gárdának kellett megbirkóznia. Mivel ez az ellentmondás csak a számítógép munkába állításával oldható meg, most már nemcsak könyvekért, hanem gépekért is pályáztunk. Hosszú ideig egy gépen dolgoztunk, majd szert tettünk a másodikra is. Első adatbázisaink kialakításában volt JATE-s kollégáim segítettek, Kokas Károly és Bakonyi Géza, akik az Egyetemi Könyvtárban napjainkra kifejlesztették az integrált számítógépes feldolgozást és jelenleg a tudományos könyvtárakat összefogó országos hálózat tervein dolgozó munkacsoportnak is aktív tagjai.

A főiskolán eltöltött éveim alatt jött létre a Könyvtártudományi Tanszék, ahol egy külföldön tartózkodó oktatót helyettesítve három szemeszteren keresztül tanítottam a tájékoztatás tantárgyat, amit a levelező képzés keretében már a nyolcvanas évek közepétől kezdve oktatam.

1993-ban a körülmények szerencsés találkozása folytán, főiskolai, tanszéki és könyvtári források együttes bevetésével dr. Katona Imrénével (aki akkor az Idegen nyelvi Tanszékek szekciókönyvtárában dolgozott és távozásomkor az utódom lett) összehoztunk egy lokális hálózat működtetéséhez szükséges minimális géparkot és a PCLIB szoftverrel életre kelttünk egy integrált számítógépes rendszert, amely az online katalógus kiépítése mellett a deziderátótól a kölcsönzésig és a témafigyelésig kezeli a gépre vitt adatokat. Közben a JATE Központi Könyv-

tárának munkatársai „megálmodták” az universitas egységes számítógépes könyvtári hálózatát és összefogva a felsőoktatási intézmények társkönyvtárainak vezetőivel, közösen pályáztunk világbanki támogatásért. Ekkor azonban körülményeim úgy alakultak, hogy a megkezdett munkákat már nem tudtam folytatni. Ugyanis családi okok (férjem kutatómunkája és fiunk műegyetemi tanulmányai) miatt Budapestre költöttünk és így lettem az OSZK munkatársa.

Amellett, hogy fájó szívvel búcsúztam Szegedtől, nagyon örültem, hogy az ország első könyvtárában dolgozhatom, ahol korábban olvasóként, szaktanfolyamok alkalmából, vagy kamarai üléseken fordultam meg és szolgáltatásait tanítottam a tájékoztatás tantárgy keretében. Bátonyi Viola osztályára, a Nemzetközi és kulturális kapcsolatok Irodára kerültem, ahol a nemzetközi kapcsolatokból adódó feladatok ellátása lett az én területem, így részt vettem az ELAG szeminárium megszervezésében, egy együttműködési szerződés szövegének előkészítésében, külföldi vendégek programjainak összeállításában és csoportok vezetésében, ez év januárjától osztályvezető-helyettesi beosztásban. Tapasztaltabb munkatársaim segítettek abban, hogy „belülről” is hamar megismerjem a nemzeti könyvtárat, az OSZK múltjáról, az állomány összetételéről, a táruk felbecsülhetetlen értékű kincseiről különösen sokat tanultam az Évkönyvekben megjelent tanulmányokból.

Poprády Géza főigazgató úr május 1-jével nevezett ki a Nemzetközi Csereszolgálat osztályvezetőjévé. Tudom, nem kis merészség kellett ahhoz, hogy elvállaljam annak az osztálynak a vezetését, amelyet Gombocz István szervezett meg és fejlesztett fel országos szolgáltatást ellátó egységgé, és akinek a nemzetközi könyvtárgyi testületekben, különösen a kiadványcsere szabályozásának területén kifejtett tevékenysége alapján a kenti Egyetem a nevével jelölt ösztöndíj alapításával állított emléket. Az osztályt Gombocz István sajnálatosan fiatalon bekövetkezett halála után Vekkerdi József vezette a hetvenes évek eleje óta nyugállományba vonulásáig, aki a cserekapcsolatok bővítése mellett felvállalta a határon túli magyarság könyv- és folyóirat-ellátásának megszervezését is.

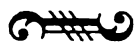
Ilyen elődök nyomán haladva úgy kell munkálkodnom, hogy elért eredményeik ne szenvedjenek csorbát és a Csereszolgálat munkáját a jövőben is a korszerűség és a hatékonyság jellemezze. Továbbra is azon kell fáradoznom, hogy a kiadványcsere útján begyűjtsük a nagyvilágból a határainkon kívül megjelent hungari-

ka dokumentumok jelentős hányadát, ezzel is gyarapítva a nemzeti könyvtár állományát, illetve központi szolgáltatásként a megkapott, de gyűjtőkörünkön kívül eső műveket átadjuk azoknak a hazai könyvtáraknak, amelyek állományába tartalmuk alapján beleillenek és vásárlás útján nem szerezhetőek be. Ugyanakkor elküldjük cserepartnereinknek a kívánt magyar dokumentumokat, amelyek a magyar kultúra és tudomány hírnökeiként a nagyvilág többszáz könyvtárában, kulturális és tudományos intézetében, a nemzetközi szervezetekben hozzáférhetőek lesznek az olvasók százainak és ezreinek. (Igen jelentős hányadát teszik ki az OSZK kiadványok a cserélt dokumentumoknak.) Küldeményeinket továbbra is várják a határon túli magyarlakta területek könyvtárai éppúgy, mint az óvodák, iskolák, gimnáziumok és egyesületek, mert az anyanyelv ápolása, a magyar kultúra szellemi kincseinek megismerése könyvek és lapok nélkül elképzelhetetlen. Kérő- és köszönőlevelek garmada igazolja mindezeket.

Ez napjaink pénzügyi nehézségei közepette egyáltalán nem könnyű, de nem reménytelen feladata a Nemzetközi Csereszolgáltatnak. Ugyanis a költségvetési keretünk fordítottan aránylik a könyvtárakhoz: míg előbbi folyamatosan zsugorodik, az utóbbiak, a könyvet kérők száma emelkedik. A másik bázisunk, a beszolgáltatott kötelempéldányokból a kiadványcsere céljaira

szolgáló hányad, már most is kevesebb, mint korábban, a példányszám kilátásba helyezett korlátozása azonban annak a veszélyét hordozza magában, hogy lényegesen csökken a cserealapunk. Ilyen körülmények közepette csak abban reménykedhetünk, hogy a kulturális célokra jutó pénzügyi források előbb vagy utóbb a szükségletek szerint alakulnak és a kiadók is belátják, hogy a náluk megjelenő művekből a nemzeti könyvtárnak átadni néhányat a megőrzés és a nagyvilág könyvtáraiba való szétküldés céljaira nem a „kötelesség” kényszere, hanem sokkal inkább a figyelemfelkeltés eszköze, melynek üzleti haszna akár nagyobb is lehet annál, mint amennyit egy példány eladásából remélt. Hasonlóan gondolkodnak a világ számos más országában, ahol nincs kötelempéldány-törvény, mégis térítésmentesen kapnak a nemzeti könyvtárak a megjelent művekből. Emellett a támogatás jellegű tevékenységünkhöz szükséges anyagiakat pályázatok útján reméljük biztosítani.

Ami a közeljövő konkrét terveit illeti, számítógépes nyilvántartásokat szeretnénk kialakítani. Hiszen ezzel gyorsabbá válik a munkánk, könnyebb lesz a cserék egyensúlyának fenntartása és a partnereinknek kiküldött művekről adatbázist építve figyelemmel kísérhetjük a magyar dokumentumok útját a nagyvilágban. Az elektronikus levelezés pedig a kapcsolatteremtést teszi könnyebbé.

Képzés az OSZK-ban

Közel 100 éve annak, hogy nemzeti könyvtárunk foglalkozik a könyvtárosok képzésével. 1898. július 4-én rendezték meg az első tanfolyamot a Nemzeti Múzeum Széchényi termében. Azóta hosszabb-rövidebb megszakításoktól eltekintve folyamatosnak mondható oktató munkája. 1959 óta az iskolán kívüli szakmai oktatás központja lett az intézmény. Akkor alakult meg a Könyvtártudományi és Módszertani Központ. Ma alig találunk az országban olyan könyvtárost, aki valamilyen módon ne került volna kapcsolatba az itt folyó képzéssel, mint hallgató vagy oktató. 1959 óta több mint tízezer hallgatónk volt!

A hetvenes évek óta foglalkoztatja a könyvtáros közvéleményt a központi továbbképző tanfolyamokon szerzett szakismeret valamilyen formában történő elismertetése.

A Minisztertanács 7/1988. (II. 17.) MT sz. rendelete, majd pedig a műv. és Közokt. miniszter 17/1990-es rendelete szabályozta az iskolán kívüli szakképzést. Ennek értelmében nyolc különböző szakoktatás felelősei lettünk.

1964-től kezdődően, amikor is a különféle szórványos továbbképzési alkalmak után megszületett a szakmai továbbképzés első országos, központilag irányított rendszere, számos dokumentum sorakoztatta fel az érveket a szakmai továbbképzési formák jogszabályban való elismertetéséért. A sors iróniája, hogy amikor ez megtörtént, és a speciális munkaköröknél szakmai végzettségnek számított a nálunk szerzett ismeret, azonnal támadás indult ellene. Azért furcsa ez, mert egy 1985-ös KMK kiadvány – címe: A könyvtári és információs intézményi munka-

körök képesítési követelményei –, amelyet a MM Könyvtári Osztálya és a MKE megbízásából készítettünk, teljes szakmai egyetértés mellett adott javaslatot arra, hogy az egyes könyvtári munkakörök betöltéséhez milyen szakképzés szükséges.

A felsorolt 62 munkafeladat között nyolcban ír elő speciális továbbképző tanfolyami végzettséget. Olyan esetekben, amelyekben lényegesen többet, illetve mást kell tudni az adott munkakör betöltéséhez, mint amit a főiskolákon – egyetemeken oktatnak. (Azoknak nem munkakörre kell ugyanis képezniük.) Ilyen például a zenei könyvtárosi-, gyermekkönyvtárosi, tájékoztató tanfolyamok stb. Ezek az egyes munkakörök betöltéséhez, az alapképzésre épülő, speciális könyvtárosi ismeretek elsajátítását célzó tanfolyamok. Az itt végzett hallgatók a szakterület professzionistái lehetnek.

Napjainkban – szerte a világon – annak lehetünk tanúi, hogy az ismeretanyag megszapordott, és naponta új ismeretek megszerzésére kényszerülünk. A tudásanyag ugyanakkor rohamosan elévül, és egyre újabb ismeretekre kell szert tennünk.

A képző intézmények ezzel a kihívással kerülnek szembe, de mozgásuk nehézkes, és lehetőségeik beszűkültek. (Nincs pénz külső szakemberek bevonására, így az oktatók nem csupán a szakterületüket tanítják.) Egy 1995. évi felmérésből (Vidra Szabó Ferenc összeállítása) az is kiderül, hogy a képző intézmények jórészt korszerűtlen tudásanyagot adnak át, a nagyobb könyvtárak sokkal előrébb járnak szakismeretben, mint a könyvtáros tanszékek. Mindebből az következik, hogy a nagy könyvtári műhelyekben érdemes képzést folytatni, hiszen a gyakorlati szakemberek ott találhatóak, akik „életpéldák” képzést tudnak nyújtani. A hivatásra nevelés szempontjából sem mellékes, hogy sikeres, jó szakemberek tanítanak. A nemzeti könyvtár 790 dolgozója közül hozzávetőlegesen kétszázának van szorosabb-lazább kapcsolata az oktatással. Ez jó nekik is, mert a tanítás fegyelmezi az embert. Megköveteli az egyéntől, hogy összefogottan, naprakészen, érdekesen, a lényegeset a lényegtelenről jól megkülönböztetve, szakszerűen szerepeljen.

Milyen jellegű képzést folytatunk?

A nemzeti könyvtárban jelenleg három ága van a könyvtárosok képzésének.

1. Az utóbbi években a hangsúly a szakképzésen volt. Programjait gondoztuk, és mi ma-

gunk is szerveztünk ilyen képzést. Irányítottuk a vizsgáztatást és az országban bárhol indított kurzusok rendjét. A tanároknak évente felkészítő tanfolyamokat tartottunk az egységes tartalmi követelmények érdekében.

Jelenleg csak kifutó évfolyamaink vannak, mert 1994. júliusában érvényét veszítette a 17/90-es rendelet. A szakképzési törvény mellékleteként megjelent országos képzési jegyzék ugyan feltünteti a képzési formákat, de a zűrzavarban nincs közös álláspont arra nézve, hogy miképpen módosuljanak az adott formák. A módosítás – világos álláspont esetén – a Munkaügyi Minisztérium egyetértésével történhetne meg.

Eddig végzett hallgatóink száma jelentős. Az OSZK KMK házi képzésében 390 fő tanult asszisztensi szinten, a könyvtár-informatikus hallgatók száma pedig megközelíti a kétszázat a rendelet megjelenése óta. (Az OSZK-s hallgatók száma ebből 52.) A restaurátor tanfolyamon tanulók száma 40 fő, ebből 17 az OSZK-s.

2. Oktatási feladataink másik ága központi továbbképző tanfolyamainkat foglalja magába. Az utóbbi időben 23 különböző továbbképző tanfolyamot hirdettünk meg. (Pl. régi könyvek gondozása, állományalakítás, időszakos kiadványok formai feltárása és részdokumentumainak feltárása, mentálhigiéniai tanfolyam stb.)

A továbbképző tanfolyamok résztvevőinek száma: 861 fő.

1995 májusától belső körben OSZK ismereti tanfolyamot hirdetünk új munkatársaink számára.

3. Az utolsó, sorvadásra ítélt ág az Iskola-rendszerű képzésben való tevékeny részvétel. 1989 óta van gyümölcsöző kapcsolatunk a debreceni KLTE-vel könyvtár-informatikus másoddiplomás képzés ügyében. Más intézményekkel is törekedtünk hasonló kapcsolatot teremteni, de sajnos erre már nem voltak jók a körülményeink.

Szívesen vállalt feladatunk a könyvtáros-tanárok kondícióját javító, újdonságismereti továbbképzés. A siker nem mindig igazolja igyekezetünket. A különböző helyeken tanító tanárok számára próbálkoztunk „Olvasásismeret módszertana” címmel tanfolyamot szervezni, de éppen azok nem jelentkeztek, akiknek leginkább szükségük lett volna rá.

Egyéb tanfolyamainkra ugyanakkor több tanár kollégánk is beiratkozott, pl. az „Időszaki kiadványok részdokumentumainak feltárása” címűn 12 fő vett részt.

Milyennek látom jövődő szerepünket? Úgy tűnik, hogy az iskolarendszeren kívül képzést nem tudja támogatni eléggé intézményünk – az OSZK vezetősége – sem az MKE elnöksége, tehát ezzel – bármennyire nagy igény volna is rá – kényszerűségből leállunk. Az iskolarendszerben való részvétel kihelyezett tagozatok formájában igen fontos lenne. A döntés gyötrelme és felelős-

sége azonban nem nálunk van. Úgy hisszük, hogy az éppen idejéről hallgatókon keresztül mindig tudomásunk van arról, hogy milyen kihívások érik a szakmát, és feladatainkat ehhez fogjuk igazítani.

Meggyőződésem, hogy a nemzeti könyvtár szellemi kapacitását nem nélkülözheti az oktatás.

Csapó Edit

Amerikai könyvajándékok, alapítványi szolgáltatások

Mint arról az OSZK Híradó hasábjain már beszámoltunk, a KMK Könyvtári Koordinációs Osztályának tevékenységi köre az elmúlt években új feladatokkal bővült: szervezi és közvetíti a külföldi – elsősorban az Amerikai Egyesült Államokból érkező – az ország sok száz könyvtárát érintő ajándékkönyv programokat, továbbá igyekszik közvetítő szerepet betölteni az alapítványi források, szolgáltatások és a hazai könyvtári intézmények között. Ennek a munkának folyamatossá váló feladatcsoportját 1994-ben is a könyvajándékok ügyének intézése alkotta. Ebben az évben kiugróan nagy mennyiségű szállítmányok hagyták el a törökbálinti DEPO-ban kialakított három tárolóraktár (OSZK, OMMK, MTA) kapuit, és több mint 110 ezer kötet jutott el a részesező – igénylő – szak-, és felsőoktatási, közművelődési és iskolai könyvtárakba. E hatalmas mennyiség zömét az a Sabre Alapítvány által közvetített, természettudományi, műszaki, közgazdaságtudományi szakkönyvanyagot tartalmazó Elsevier kiadványi kollekció tette ki, amelyet a hazai könyvtárak közül a felsőoktatási és országos könyvtári intézmények igényelhetek, illetőleg a hazai feldolgozás után cseh, szlovák, lengyel, ukrán és bolgár elosztóközpontok kaptak meg. A Borthers's Brother Foundation (Pittsburgh) két orvosi szakkönyvszállítmányt juttatott hazánkba, a Sabre (Boston) egy további – humán, társadalomtudományi és természettudományi műveket felölelő – 20 ezer kötetes ajándékszállítmányából a könyvtárak széles köre igényelt. Az International Book Bank hatalmas konténernyi könyvanyaga, melynek tételeit igen jó, annotált előlisták alapján igényeltük, 1994 végén érkezett és szétosztására 1995 elején került sor. Ebben a szállítmányban nagy számban – több száz példányban szerepeltek – szótárak, atlaszok és teljes (22 kötetes), friss kiadású enciklopédiák is.

A Sabre Foundation-nek, az International Book Bank-nek is komoly gondot okozott, hogy az amerikai kormányzat a kulturális segítség támogatási kereteit az 1994/95-ös pénzügyi évre igen megkurtította – a szállítmányok tengeren túli előkészítésének, majd Európába szállításának költségét ugyanis a korábbiakban ilyen forrásokból tudták finanszírozni. A Sabre ugyanakkor tevékenységi területének kiszélesítésére is vállalkozott: vezető amerikai és Nyugat-európai folyóiratkiadókat nyert meg, hogy 50%-os mérséklésű előfizetési akciójában vegyenek részt. Ennek a programnak a szervezését is az osztályunk vállalta, s ennek eredményeként közel harminc egyetemi és szakkönyvtár több mint 60 folyóiratcikkre fizethetett elő.

A magyar könyvtárügyi fejlesztések – talán csak a Soros Alapítvány több mint egy évtizedes tevékenységével összehasonlítható – „sponzora” a Mellon Foundation (New York). Szervezésünkben 1991-ben és 1992-ben két ízben nyújtott be az OSZK könyvtári konzorcium pályázatot a Mellonhoz, s az így nyert – az OSZK kezelésében és felelősségével megkapott – „grant” 10–40 ezer USD fejlesztéseket tett lehetővé egy-egy egyetemi és főiskolai könyvtárban. (Az első pályázatban az OSZK 62 ezer USD, a másodikban a KMK Szakkönyvtára 10 ezer USD fejlesztési kerethez jutott.) A harmadik Mellon-pályázat, amelynek ugyancsak az OSZK a „gazdája”, öt egyetemi könyvtár, még hozzá négy magyar és egy szlovák intézmény közös projektje volt; és ez egy CD-ROM adatbázis megosztására és közös használatára kiépítendő hálózat megvalósítására szólt. Az 1993-ban elnyert 425 ezer USD révén a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem, a debreceni Orvostudományi Egyetem, a debreceni Agrártudományi Egyetem, a Miskolci Egyetem és a kassai Safarika Egyetem Könyvtárainak olyan technikai infrastruktú-

rája alakítható ki, amely a közös egyeztetéssel megrendelt adtbázisok kölcsönös használatát teszi lehetővé. Az összeg kétharmadát a szállításra jelentkező információtechnikai cégek közül választott Dataware cég szállításaira, installációjára és képzésére költjük – a szerződést, a konzorciumi tagok közös döntése alapján az elmúlt év nyarán kötöttük meg, a hardware elemek idén tavasszal kerültek a könyvtárakba.

Az elmúlt évben találkozót szerveztünk a „Soros-birodalom” új közép-európai szervezete, az Open Society Institute könyvtári projektjének felelősei és az OSZK vezető szakértői között. A nemzeti könyvtárnak az ország egész könyvtári-informatikai szolgáltatási rendszerét érintő

átfogó pályázatot lenne érdemes benyújtania az ún. Regional Library Project nemzetközi könyvtári szakértőkből álló kuratóriumához. E program költségvetési keretelt ugyan a közelmúltban csökkentették, de jól megfogalmazott, fontos célok támogatását jó okkal lehetne ennek segítségével remélni. Az elmúlt esztendő végén megalakult a jól ismert, több mint egy évtizede működő magyar Soros Alapítvány könyvtári kuratóriuma. Ennek egyik legelső döntése között volt egy intézményünket érintő határozat is: az OSZK 11 ezer USD-nak megfelelő összegű támogatást kapott a határon túll magyarság könyvellátását segítő cseretevékenységének céljaira.

Fogarassy Miklós

MUNKATÁRSAINKRÓL

Beszélgetés Havasi Zoltánnal,

az Országos Széchényi Könyvtár
ny. mb. főigazgatójával

– *Kedves Zoltán, könyvtáros pályafutásod folyamán kétszer is az Országos Széchényi Könyvtár volt a munkahelyed, hogyan emlékszel az itt töltött évekre?*

– Tudod, ha valami érdekes lehet rólam, az talán az életem alakulása. A tények, az események fonala, láncolata. Először is az, hogy a Széchényi Könyvtárban kezdtem pályafutásomat, és bár megfordultam más munkahelyeken is, itt is fejeztem be. Nem is rendkívül, nem is szokványos. Érdekes. Pályafutás? Végig futottam a távot, a pályát. Nem síkfutás volt. Nem is nagy akadályfutás. De erőfeszítéseket ugyancsak követelt.

Semmi különös. Bizonyos értelemben azonban egyedi ez az út. Legalábbis a szakmában. Nem ismertem mást, aki hasonlóan csinálta. Vagyis csinálhatta volna. Nem voltak társaim. Nem volt nemzedékem, kortársam, pontosabban szólva: szorosán vett évtársam. Ebben az évjáratban senkire sem támaszkodhattam. Vagy idősebbekkel voltam körülvéve, vagy nálam fiatalabbakhoz tudtam csapódni, vagy csapódtak hozzám. Támogatóim voltak, olyanok is, akikről nem is tudtam.

Talán igényelhet még némi figyelmet, hogy az életem medre igen korán kialakult, a szakmámat igen korán meglettem, de a medren belül ugyancsak mozgékonyan érintkezhettem a le-

hetséges összes rokon területtel. Nem ismertem más olyan könyvtárost, akinek hasonló ívű lett volna a pályája, és a közművelődés, a tudomány, az irodalom, az oktatás, általában a kultúra áramköreibe úgy kapcsolódott volna, mint ahogy ez velem történt. Történt, mert nem volt szándékomban.

Ami azonban szándékomná vált – egy viszonylag korai felismerés következtében –, hogy szakmámat, hivatásomat annak lényege, tartalma, értelme szerint fogjam fel, és egész pályafutásom során vezérfonalként érvényesítsem. Ez a felismerés már érettebb formában szegedi egyetemi könyvtárigazgatói törekvésemben vezetett: legyen a könyvtár alkalmas arra, hogy a tudományos munkához, az oktatás korszerűsítéséhez, a művelődéshez hatékony segítséget tudjon nyújtani. Legyen a könyvtár maga is kutatóhely, tudományos műhely.

Szerencsésnek tartottam korábbi szakmai nevelődésemben, hogy nem a könyvtárosság egyoldalúan művelt valamelyik ága szívott magába, így nyitottságomat megőrizhettem, a könyvtárosság igaz értelme szerint: a művelődés és a tudomány szolgálata vezérelt. Könyvtárosi szakmai műveltségemet, felkészültségemet a Széchényi Könyvtár műhelye alapozta meg, elsajátíthattam a mesterség, a hivatás min-

den apró részletét, de nem kellett, nem lehetett leragadnom a folyamat egy mozzanatában, mert újabb és újabb megbízatásokat kaptam korán, és mert a nemzeti könyvtár intellektuális közege sokrétűbb volt annál, hogy engem valami egyirányúság, egyoldalúság kerített volna hatalmába.

Az Országos Széchényi Könyvtár volt hivatásom ébresztője, pályám indító intézménye, világképem formálója, társadalmi, közéleti alkatom kibontakoztatója. Az 1945-tel kezdődő munkaviszonyom első – meghatározó – öt évét itt töltöttem.

Utána három évet az oktatás, tudomány, felsőoktatás, művelődés minisztériumában – kezdetben a Széchényi Könyvtár referenseként, amíg az intézményt a Népművelődési Minisztérium el nem vitte, majd az egyetemi könyvtárak segédelőadója, előadója, főelőadója és osztályvezetőjeként. A következő ötöt a Tiszántúl fővárosában, Debrecenben, ennek egyetemén éltem át. Majd pár hónapi újbóli minisztériumi beosztásból a Dél-Alföld természetes központjába, Szegedre kerültem. Akkor nem tudtam, hogy tizenöt évre.

A „Széchényi”-be mindig visszavágytam. Kétszer kértem is a visszakérülést a minisztériumi főnökeimtől. 1953-ban és 1958-ban. Mindkét esetben mást kívántak tőlem. Aztán már később nem kértem semmit senkitől. Akár hiszed, akár nem: egyszerűen tudtam, hogy vissza fogok kerülni. Anélkül, hogy bárki támogatását kértem volna, bennem volt a bizonyosság. Debrecenből is, Szegedről is szinte hetenként megfordultam Pesten. Amikor a Múzeum körútra vitt az utam, csak ránéztem az épületre, és tudtam, vissza fogok kerülni az anyaintézményembe.

1973-ban a Széchényi Könyvtár meghívott második főigazgató-helyettesnek. Ha most azt kérdeznéd: minek tulajdonítom, hogy rám esett a választás, nem tudnál önteltségen kapni. Azt hiszem egyszerűen nem volt más. Illetve, akik szóba kerültek, nem kellett a Széchényinek. Én akkor már tagja voltam az akadémiai munkabizottságunknak, a Magyar Könyvszemle szerkesztőbizottságának, a könyvtárügyi tanácsnak. Kandidátus voltam. Ilyen külsődleges jegyekkel abban az időben mások nem rendelkeztek. Egyébként később eljutott a fülemhez, hogy a minisztérium úgy vélte: a főigazgató, döntése előtt, nem kellően egyeztetett velük a személyemről. Én tőle, a főigazgatótól tudtam meg, hogy a könyvtárügyi tanácsban tett megnyilatkozásaimból szerzett rólam ismereteket. Valahogy az volt az érzésem: viszonylag kevés szerepet játszhatott az, hogy én a Széchényiben

kezdtem a pályámat, és hogy valami szakmai felkészültséggel rendelkezhetek.

Természetesen a nemzeti könyvtárban nem azt találtam, amit az első korszakomban tapasztaltam. Hatalmas változások következtek be. Az intézmény funkciórendszere nagy mértékben kibővült. Szerencsére az ötvenes évek torzulásait túlélte, amit én – távol lévén – elkerülhettem. Az eredeti feladatkörre ráépített központi szolgáltatások, a kor követelményei szerinti új feladatok az egész szervezet modernizálását követelték. Óriási erőket kötött le a munkaszervezés, az új eljárások bevezetése, az egész intézmény korszerűsítése. Már akkor előrehaladott állapotban voltak a vári új otthonnal összefüggő tervező és fejlesztő munkálatok. Mindezek elkerülhetetlen voltát, szükségességét maradéktalanul vallottam, és tőlem telhető erővel támogattam minden ez irányba forduló törekvést. Ám nekem főleg az jutott, hogy a könyvtár gyűjteményi feladatai felett öröködjek, és a gyűjteményre szükségszerűen épülő kutató tevékenységet támogassam.

Kedves Gyula! Eredeti kérdésedre: vagyis, hogy miként emlékszem a kétszeri Széchényi Könyvtár-i itt töltött éveimre, nem tudok rövid választ adni egy beszélgetés keretében. Az utóbbi időben többen bíztatnak, írjam meg mindazt, amit átéltem. Nem lehetetlen. Az életem „hordalékai”, felgyűlt jegyzetanyagom, emlékirat-töredékeim alapján erre sort kell kerítenem.

– *Az OSZK-ban kifejtett tevékenységed talán legjelentősebbnek minősíthető része a Várba történő felköltözés előkészítése, a lebonyolítása és a berendezkedés nehéz korszaka volt, beszéljél erről a OSZK Híradó olvasóinak?*

– Nos, a kérdésedben már minősítettél is. Ha az OSZK-ban kifejtett tevékenységem legjelentősebbnek minősíthető része ez, akkor nemcsak te véled így, hanem a közvélekedés is ez lehet, akkor el kell fogadnom, illetve el kellene fogadnom; ha ez a közismeret, akkor miről is tudnék beszélni.

Hiedelmeket kell oszlatnom. Nekem e téren igen szerény érdemeim vannak csak. Ebbe én csak a körülmények alakulása folytán csöppentem bele. Ilyen módon: történtek velem a dolgok. Másoknak vannak ebben a nagyszabású vállalkozásban hervadhatatlan érdemeik. Azoknak, akik kigondolták, akik megtervezték az intézmény áttelepítésének, a könyvtár új otthonba kerülésének módozatait.

Emögött a látványos, vagy pontosabban szólva: eléggé a nyilvánosság előtt zajló akció mögött valószínűleg elhalványul az a kevésbé

eseményhez kötött, ám eléggé nagyfokú szívósságot igénylő, folyamatos, napi tevékenység, amivel én a Széchényi Könyvtár-i második korszakomban azon fáradoztam, hogy a nemzeti könyvtár, mint kutatóhely is „elhíresüljön”, hogy rangjához méltó módon tudjon szerepelni mind a hazai tudományosságban, mind a nemzetközi könyvtári életben.

Kedvetlenül vesszük tudomásul, hogy mi, a könyvtárosok, akik azért vagyunk, hogy mások olvassanak, nem szoktuk egymás írásait olvasni, vagy nem a publikált nézetek és eredmények alapján alkotunk egymásról véleményt. Magam nem voltam sokat publikáló könyvtáros, jobbra akkor írtam, amikor erre kértek, vagy valami természetes igényként arról írtam, ami feladataimból elháríthatatlanul adódott.

Beszélgésünk olyankor zajlik, amikor pályám lezárása után, mérlegelni kell, mire is voltunk a világon. Régen megfigyeltem már, hogy a legjobb könyvtári szakírók sem ismerik egymás írásait. Nem olvasnak, csak írnak. Csak a legutóbbi időben emlegetik barátaim, hogy a könyvtári munka számítástechnikai korszerűsítésében a szegedi egyetemi könyvtár tette országosan az első szerény lépéseket (Kalmár László egyetemi intézetének segítségével). Könyvtáros szakemberek is hajlamosak mára már elfelejteni, hogy az úgynevezett szakreferenci rendszer kibontakoztatásában is kezdeményezők voltunk annak idején munkatársaimmal.

Nem tartom meglepőnek, hogy Széchényi Könyvtár-i második korszakomból kevéssé gondolnak a kollégák arra, hogy 1973-tól miről publikáltam, holott eléggé árulkodna arról, eléggé tükrözné ez a szakirodalmi munkásság, melyek voltak az én törekvéseim, amelyek egyébként nem minősíthetők „legjelentősebbeknek”.

A 70-es, 80-as években a hungarica-kutatások, a nemzeti könyvtár története, a tudományban játszott szerepe, modern funkciórendszere és a könyvtári kutatási programok foglalkoztattak. Jelentősebb tanulmányaim főként a Magyar Könyvszemlében és az OSZK Évkönyvben jelentek meg. Egyik összefoglaló közleményem: Kultúránk írott és nyomtatott emlékeinek kutatása, 1979. Több tanulmányomat külföldön közölték: Lipcse, 1978; Moszkva, 1978, 1980; Martin, 1979; Delhi, 1978. Az 1982-es Könyv Világkongresszusra magyar részről tanulmányt írtam, amely angolul látott napvilágot (Books and readers, Helikon, 1982.).

Nem szeretném, ha félreértenél. Nem azt akarom bizonygatni: mennyire jelentősek az eredményeim, amelyekről netán megfeledek-

nek az emberek. A kérdésedre akarok válaszolni, ha az OSZK-ban kifejtett tevékenységem fölül érdeklődsz.

Azok a körülmények ugyanis, hogy a kulturális és történelmi emlékeink feltárása kutatási főirány koordinációs tanácsának tagja lehettem, hogy az akadémiai könyvtörténeti és bibliográfiai munkabizottságban dolgozhattam, a Magyar Könyvszemle szerkesztőbizottságában folyamatosan résztvettem, az akkori Magyarok Világszövetségében elnökségi tag voltam, mind-mind nemzeti könyvtári feladatkörömből adódott, főigazgató-helyettesi és mb. főigazgatói teendőimmel függött össze szervesen.

És abban a meggyőződésben vállaltam ezeket a megbízásokat, hogy nemzeti könyvtári érdekeket szolgálnak. Hogy segítik könyvtár és tudomány értelemszerű és szükségszerű kapcsolatának alakítását. Ez maga nem volt tudományos tevékenység. Az sem, hogy bíráló bizottsági tagként, zömmel titkárként közreműködtem tizenkét könyvtáros kolléga (nem nemzeti könyvtárosok) tudományos fokozata megszerzésében.

Az „átkötés” voltam, mint életem során többször is.

Írtam már arról valahol, hogy valamilyen értelembe megjegyzendő személyek (Ki kicsodákban, lexikonokban) mi módon maradnak fenn az emlékezetben. A fennmaradó teljesítményük, műveik, egzaktan sokszor ugyan nehezen megfogható tetteik, az emberek emlékezetében fennmaradó személyiségük jegyei alapján rajzolódnak ki arculatuk az utókor számára; nőnek példává, maradnak követhetőkké, vagy enyésznek el a közösségi emlékezetben.

Ne haragudj az elkanyarodásért. Visszatérek a kérdésedre. Természetesen volt szerepem a Várba költözés, az áttelepülés, az új otthon teremtésének előkészítésében. De ahogy az 1995. április 3-i visszaemlékezés alkalmával mondtam, vagy kifejejtettem, az előkészületek összes nehézségeit feledve, amikor megszólaltak a kürtök a vár elfoglalására, a munkatársak, többségükben az intézmény iránti ragaszkodásból, a mégiscsak könyvtártörténeti jelentőségű feladat kihívására, mintaszerű szervezethez jutottak az áttelepülés minden megszabott és elő nem írt mozzanatát. Az marad meg emlékezetemben, hogy magamnak szinte semmi szerepem nem volt a költözködés irányításában. Semmiféle karmesteri pálcára nem volt szükség. Karmester nélkül, kottából játszott a zenekar, vagy éppen fejből. Persze az áttelepülés nem pusztán technikai feladat volt. Nem szakadt meg az állományé-

pítés, a feldolgozás, csak a legszükségesebb szünetet tartotta az olvasószolgálat, nem szünetelt a kutatás, kiadványok jelentek meg, működött folyamatosan a vezetői tanács, a tudományos bizottság, éltek a nemzetközi kapcsolatok stb.

Holott maga az intézmény kissé fejtelten volt, vagyis éppen a legfelső posztokon hiányoztak a vezetők. Ám az osztályvezetői kar, de főként a főosztályvezetői sor, egészen példás teljesítményt nyújtott. Ez utóbbi szűkebb csapat tagjai később meg is kapták méltó jutalmukat, méltó nyugalmukat, méltó „büntetésüket”, közülük ugyanis többen kisvártatva főigazgatókká emelkedtek.

– Milyen emlékeid vannak a tíz évvel ezelőtti, 1985. április 2-án történt megnyitó ünnepségről?

– A lehető legjobbak. Az áttelepülés közben minden a helyére került; a korábban üres, halott épület lélegzeni kezdett, az élet lüktetésének ütemét vette fel. A kezdetben ridegnek tűnő falak közé betelepült az az emelkedett, magasztos szándék, hogy mielőbb készen álljunk a szolgáltatásokra, tegyük emlékezetessé az avatás ünnepi pillanatait. És méltón várjuk a hazai és külföldi vendégsereget.

Emlékezetemben az marad meg, hogy talán teljesítettük a ránk rótt feladatot.

– Milyennek látod az OSZK mai helyzetét?

– Sajnos, igen kevés az ismeretem a mai működésről. Ez önmagában elgondolkodtató. Vagy, mondjuk ki nyíltan: nem jó dolog. Hibázatom magamat, hogy attól az intézménytől, amely egész életem egyik legfőbb tartalma volt, ilyen mértékben elszakadtam. Sokan még azt is feltételezhatték, hogy 1986-ban valami méltánytalanság történhetett, ezért kerültem el az épületet is. Teljes őszinteséggel mondom: bennem ilyen érzések nem voltak, nincsenek. Hisz', ahogy ebből a beszélgetésből is kitűnhet, kiolvasható: teljes megelégedettséggel tekinthetek vissza a múltamra, megadatott nekem, hogy vágyaim szerint kerekedett ki a pályafutásom: ahol kezdtem, ott is fejezhettem be.

A legutóbbi időkben pedig éppen azt érezhettem, hogy a könyvtár utánam nyúl, nem sorol az elfeledettek közé. Ez a továbbiakban kötelez is arra, hogy több figyelmet fordítsak az intézményre.

– Mivel foglalkozol mostanában?

– Élem nyugdíjas éveimet. Manapság viszonylag kiegyensúlyozottan. Még abban az évben, amikor nyugdíjba vonultam, ahogy az sok emberrel előfordult már, azonnal időm volt súlyosan megbetegedni. Ötórás műtéttel hoztak

vissza emberi állapotba. Ahogy felépültem, rögtön nekikezdttem felgyűlt jegyzeteim rendezésének. Meglehetősen hosszú időt, több évet vett igénybe. Néhány kollégám szorgalmazta, hogy írjam meg akadémiai munkabizottságunk történetét, mert senki nincs már azok közül, akik oly' hosszú időn át (1964-től 1990-ig) tagként működtek. Most már bizonyos, ezt nem írom meg.

Ahogy lekerekedett a pályám, lekerekedik az életem tere is. Dunántúli falu szülőtte vagyok. Budapesten nevelődtem, tanultam és kezdtem a pályámat. Majd Debrecen és Szeged után visszakanyarodhattam Budapestre. Sőt már tíz éve kanyarítok még tovább vissza. Kétlakóságban élek. Óbudára és Dunántúlra osztom el az évszakokat. Siófokon töltöm az év nagyobbik részét. Ha nem is a szülőfalumba és nevelőfalumba térek vissza, de mindenesetre azok közelébe, a Balaton és a Sió vidékére.

Ha a fővárosban vagyok, barátaim néha munkával is megkínálnak. Csak annyival, hogy azért ne maradjak ki az adóbevallás gyönyöreiből. Ha Pesten vagyok, soha nem maradok távol a könyvtáros-asztaltársaság együttléteitől. Így élünk tehát Pannóniában, Óbudán és Krúdy vonzásában.

Egyébként pedig: egész életem kéziratok és könyvek között telt el. Ma sincs ez másként. Ha az írás és olvasás kényszere és öröme elhagyna, valószínű: nemcsak az élet értelme, hanem maga az élet is megszűnne.

– Mik a további terveid?

– Az imént mondottakkal folytatnám a válaszadást. Ha létfeltétel számomra a papírok és könyvek közötti munkálkodás, akkor arra kell törekednem, hogy ne siettessem az önként vállalt szorgoskodást, maradjon még mindig teendőm. Bár hosszú távú terveket szöni már anakronizmus lenne. Bevallom: én néha megmosolygom idős ismerőseimet, akik – akár némi kis pénz iránti vágytól hajtva, akár szereptévesztésből – még mindig fontosnak tartják rendszeres foglalkoztatásukat. Persze, ha valamely intézmény őszintén igényli az öregek bölcsességét, felhalmozódott tudását, hozzáértését, akkor a helyzet más.

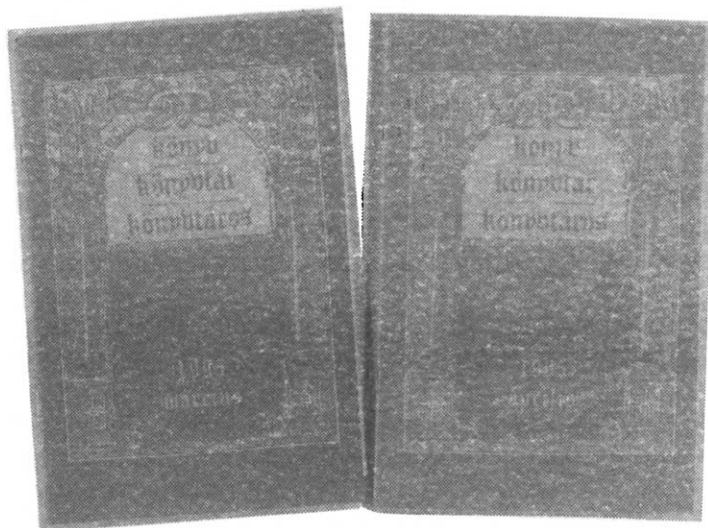
A Széchenyi Könyvtár mostanában felém irányuló figyelme, meg a te mostani érdeklődésed is arra biztat, mérlegettem a Széchenyi Könyvtár-i emlékeim rendezett formába öntését.

Már csak azért is, mert ha később még valaki ismét kérdéseket szándékozna feltenni hozzám, mint ahogy te most tetted, akkor a mostanánál tartalmasabb lehessen a válaszadásom.

– Köszönöm a beszélgetést.

Riporter: Batári Gyula

KIADVÁNYAINK

A NEMZET KÖNYVTÁRA

videofilm

(30')

A film az Országos Széchényi Könyvtár 1802. évi alapításától napjainkig kíséri végig annak történetét.

Bemutatja a gyűjtemény legértékesebb darabjait, kódexelt, ősnymtatványait, kéziratait, térképeit, plakátjait és kőnymtatványait.

A magyar nemzeti könyvtár alapítójának, Széchényi Ferencnek elképzeléséhez hűen, mint az ország legjelentősebb hungarica-gyűjteménye őrző, s a videofilm bemutatja a Halottl Beszédet őrző Pray Kódexet, a Leuveni kódexet, mely az Ómagyar Mária siralom lelőhelye, a Képes Krónikát, az Anonymus Gestáját, Mátyás legszébb corvinált.

A Kézirattár gazdag anyagából felvillan Kölcsey Himnuszának és Vörösmarty Szózatának kézirata.

A Régi Nymtatványok Tára kincsei közül az első magyarországi nymtatott könyv, a Chronica Hungarorum, valamint Thuróczy János krónikája kerül többek között bemutatásra.

A Zeneműtár világviszonylatban is kiemelkedő jelentőségű gyűjteményrésze Joseph Haydn közel száz kompozíciójának eredeti kézirata is szerepel a filmben.

A Színháztörténeli Tár sokrétű gyűjteményéből ad ízelítőt a színlapokat, díszleteket, jelmezterveket, metszeteket, fényképeket, színdarabok rendező-, sűgő-, olvasó-, cenzúrapéldányait bemutató blokk. A Térképtár gazdag anyagából a kézzel rajzolt térképeket, földgömböket, atlaszokat, híres térképeket (pl. Mikovinyi Sámuel Duna-térképe a 18. századból), várostérképeket (pl. Hoefnagel törökkori Budája, Carlo Vasquez Pestről és Budáról a reformkorban készített térképe) mutat be a film.

A Plaké- és Aprónymtatványtár szerteágazó gyűjteményéből 1711 után megjelent röplapokat, plakátokat, gyászjelentéseket, metszeteket, képes levelezőlapokat, ex libriseket, táncrendeket, étlapokat, számológépeket és még számos érdekességet (pl. 19. század divatja) villant fel a film.

A Kortörténeli Különgyűjtemény és a törzsállomány anyaga is bemutatásra kerül, valamint a szakmai körökben elismert Restauráló Műhely tevékenysége. A videofilm hasznos segédeszköz lehetne az iskolai oktatásban, s minden olyan intézmény számára, mely magára vállalja a magyar kultúra terjesztését.

KIÁLLÍTÁS

Nem csillogás, hanem szolgálat*

Hölgyeim és Uraim!
Tisztelt Egybegyűlt közönség!

A könyv műhelyében... a hetvenes évek vége felé ezt a címet adta akkoriban megjelent könyvének Haiman György. Ez a kiállítás pedig a könyv műhelyében eltöltött alkotó élet terméséből ad ízelítőt, megjelenítve a szép magyar könyv egyik kortársi mesterének szakmai és esztétikai meggyőződését mestermunkái fényében.

Haiman György munkásságának, szakmai életútjának, tipográfusi, vagy ha tetszik: „könyvcsinálói” művészetének a szakszerű méltatása és értékelése nem lehet feladatomban. Én ugyanis a „másik” oldal: az olvasó és az íróvilág képviselőjében állok Önök előtt, de éppen annak a mindannyiunkat összekötő, közös meggyőződésnek szeretnék hangot adni, hogy van egy pont, ahol ez a két oldal vagy három egybeesik. A lényegben olvad össze, ami egyúttal e gyakran emlegetett Gutenberg-galaxisnak is a kezdőpontja, amelyből az emberi kultúra közvetítésének a robbanásszerű forradalma, a könyvnyomtatás megvalósulása révén elindult, és létrejött a könyvekből épülő és folyton táguló-gyapardó szellemi világegyetem. – Aki végignézi ezt a kis kamarakiállítást, annak bizonyára nem kerüli el a figyelmét az a klasszikusan nemes tipográfiával kivitelezett szöveg, az angol-amerikai Beatrice Ward híres plakátjának másolata (a kiállító mester saját magyarításában), amely axiomatikus tömörséggel fejezi ki a könyvcsinálás és a tipográfia mesterségének plátói eszményét: „Íme, egy nyomda műhelye, az emberi kultúra találkozási pontja, minden művészetek menedéke a rontás ellen... – Majd így folytatódik: – szavakat áraszt a világba, nehogy az élet zajában megsemmisüljenek, nehogy az író ellenében megmásítsanak.” – Úgy érzem, a könyvszerető ember nyomtatott univerzumának alapképlete ez a néhány mondat, örök időkre érvényes törvénye a mesterségnek, s aki ettől bármi okból elrugaszkodik, az a könyvcsinálás célját és értelmét sérti meg.

Ennek a kiállításnak, azt remélem, nemcsak az én számomra, a legfőbb üzenete éppen ennek a törvénynek a megerősítése és megújítása Haiman György több évtizedes folyamatos és tipográfusi meggyőződéséhez következetesen hű munkássága által. Hadd tegyem hozzá, hogy ami engem illet én nem most ismerkedem meg az ő könyvcsinálói ars poeticájával, hiszen az idézett könyvének szerkesztője is voltam annak idején, amelynek előszavában félreérthetetlenül leszögezi: „a nyomtatás az olvasónak tett szolgálat.” S a tipográfusnak, ha valóban a könyv művésze szeretne lenni, minden eszközzel arra kell törekednie, folytatódik a gondolatmenet, hogy ez a használati tárgy, a közlésnek és mindennemű emberi kultúrának ez felülmúlhatatlanul csodálatos eszköze hogyan töltheti be a legjobban a hivatását. Ez a törekvés határozza meg az ő munkásságának az ars poeticáját, amelyet a legegyszerűbben és a leghitelesebben így lehetne összefoglalni: a tipográfus tegyen meg mindent, ami szükséges, és hagyjon el mindent, ami fölösleges. Csakis így lehet egyszerre hasznos és szép, a maga eszköz mivoltában is „az emberi környezet esztétikai igényével mérhető részese és alakítója”, ahogyan ő maga mondta egyik interjújában.

De van egy másik alapelve is Haiman György esztétikájának, amelyet hosszú évtizedeken át szolgált és megvalósított tipográfusi munkásságával: „annak felismerése és megmutatása – őt idézem –, hogy a nyomtatványok betűje és tipográfiája értékes történelmi és esztétikai forrás. S ezen a ponton kapcsolódik Haiman György könyvcsinálói műhelye ahhoz a nagyobb hagyományhoz, virtuális, de mindig jelenvaló könyvkultúrához, amelyet a magyar művelődéstörténet nagy alakjai még a XVI–XVII. században teremtettek meg; elsősorban Misztófalusi Kis Miklós, akinek a életművéről Haiman György itt is kiállított monográfiát írt, miközben kezdeményezője is volt az ötvenes években a Tótfalusi-betű felújításának. S tudnunk kell, hogy Kis Miklós kolozsvári nyomdájától a gyomai

* A kiállítás megnyitásán elhangzott beszéd

Kner-műhelyig, ahol Haiman György szakmailag nevelődött, a magyar könyv történetileg kialakult, s nem egyszer viharos körülmények között működő műhelyei nélkül magyar irodalom se volna.

Mert: mi kell az irodalomhoz? – Kérdezte – és állította – Németh László. – Két ember. Az író, aki megírja, és a nyomdász, aki kiszedi és kinyomtatja a megírt művet. Olyan ember tehát, mint mondjuk, Kis Miklós, akinek az életdrámáját éppen ő, Németh László idézte meg az *Eklézsia-megkövetés*-ben. Azét a tipográfusét, aki a nyomdászok paradicsomából, Hollandiából tért haza Erdélybe, s Németh László drámájának a szavaival „egy ország mulasztását akarja a maga szegénylegényi devoicójával megfoltozni, a parasztokat írni tanítani, a magyar műveltséget piszkos pelenkáiból kimosni.”

A honi könyvcsináló hagyomány felé fordulást Haiman György példájában is az a belátás mozgatja, hogy az új tipográfia megteremtése mind a hagyomány újrafelfedezésén alapszik. A tipográfus nem a semmiből, nem a hagyományból teremt új világot. Haiman György munkásságában tehát a magyar tradíciófolytonosság helyreállításának a szükségessége is kifejeződik, aminek a fontosságáról fiatal szerkesztő koromban éppen a valahai Kner-nyomda monoszedő termében győződhettem meg közvetlenül, ahol a szemem láttára valósult meg az írói gondolat nyomdai-tipográf metamorfózisa, ami közben a szép szó testet ölt a szép betű által. S ott értettem meg, amit korábban Haiman György is megtanult mesterétől, Kner Imrétől, hogy a szép magyar könyv elkészítéséhez fel kell használni a

szakmunkásokban ösztönösen megőrzött és szokásszerűen továbbélő hagyományt is.

Ez a kiállítás bárkit meggyőzhet író és nyomtatás, irodalom és tipográfia organikus összetartozásának a tényéről a könyvcsinálói mesterségben, s e szerves egység megőrzésének a fontosságáról. Az irodalom végső formáját Gutenberg óta változatlanul a nyomtatás adja meg, a nyomtatás értelmét pedig az írás. Összenőttek egymással, mint a számi ikrek, és minden kísérlet, amely akár divatból akár féktelen újításvágyból a szétoperálásukra törekszik, a múltban is és ma kiváltképpen csak megerősíti Kner Imre aggodalmas megállapítását: „Az ember a könyvcsinálás terén hatalmas eszközök birtokába jutott ugyan, de elveszítette a formaalkotás titkát, elveszítette azt a képességet, hogy az új technikai problémákra megfelelő művészi megoldásokat találjon.” (1922) S Kner Imre valósággal prófétiikus figyelmeztetését életre szólón megszívlelte tanítványa: Haiman György is, különben nem jutott volna arra a végkövetkeztetésre, hogy „a tipográfiai forma jelenségében sokkal kevesebb a véletlen elem, és sokkal több a forma útján a lényeghez való kötődés, mint azt általában gondolják... a forma alakítása nemcsak szándékainkról, hanem a közlés lényegétől függ.” (Funkció, technika és tipográfiai forma, 1975).

Meggyőződése, hogy ez a most megnyíló kiállítás is ezt demonstrálja Haiman György munkásságából származó mintavételével: nem a csillogás, hanem a szolgálat a tipográfus dolga. Csillogó flitterből ugyanis nem lehet tartósan, az idő rontása ellen építkezni.

Domokos Mátyás

Halász Gáborról – halálának 50. évfordulóján*

Az utókornak sok oka lenne, hogy Halász Gábort, a XX. századi magyar irodalmi gondolkodás egyik legnagyobb alakját megidézzék. A mai alkalom szomorú. Az erőszakos halálra kell emlékeznünk, s egy barbár korra, amely derékba törte európai távlatokhoz igazodó pályáját és életművét. Ez a személyes történet maga is egymásnak feszülő erőkre épült, s örök belső és külső küzdelem foglalata volt. Az esszéiben találta meg műfaját, amely Halász Gábor felfogása szerint az idő múlásának függvénye, a felgyülemelő tapasztalatok, a vállalt és kapott felada-

tok, a tárgyi igazság és az egyéni átélés együttes kifejezése. Ennek az esszéíró típusnak mindig ki kell várnia az időt, amíg a maga készsége megérik az igazság szolgálatára. S ez az esszéíró nemcsak a szépírói eszközök felhasználásának a lehetőségét látta műfajában: magatartásformának tekintette azt, amelyben a tájékozódásvágy a fő motívum egy kaotikus korban. A maga írói világában is vállalta a szüntelenül változó rohamozást, de életművét nem a belső kísérletek sorozata tette töredékessé, hanem az erőszakos halál. Az ő szigorú önítélete az utókor

* A Halász Gábor emlékkiállítás megnyitásán elhangzott beszéd

értéke lett, a fölötte ítélkező embertelenség pedig a magyar történelem szégyene.

Ez a tragikusan és méltatlanul derékba tört pálya nemzedéki hitvallással kezdődött a húszas években. Halász Gábor sohasem tagadta, hogy új ízlésformát képviselt, amely a magyar modernség két korszakát és irányát élesen elválasztotta egymástól. Mindenekelőtt a XIX. század ellen lázad, és ellenérzéssel tekint a romantikára. Legnagyobb élménye a felvilágosodás százada, s innen tekinti át egész korát, s nemzedéke örökségét. A klasszikus, humanista, a barokk líra az ideálja, amelynek költője nem önmagát, hanem a témát tisztelte, s a fegyelmesebb formákat kereste. Ennek a költészetszéménynek a XX. századi kiteljesítője az objektív költő, aki számára a költészet techné, s akinek kiindulópontja nem az ihlet, hanem az egyéniségtől független verstárgy. Az epikus műfajokról szólva a kalandregényben látja az eszményt a fiatal Halász Gábor. Azt dicséri benne, ami a XIX. századi fejlődésregénytől megkülönbözteti. Itt a világ panoráma, s a valóságábrázolás bevallott fikció. Halász Gábor szerint a modern regény e korai angol regénytípushoz kanyarodik vissza, amely a megismerés romantikus izgalmá helyett a ráismerés klasszikus esztétikai élvezetét nyújtja. Jól tudjuk, hogy a fejlődésregény látószögének elfordításában Halász Gábor azt a szemléletet fedezte fel, amely az emberi állandóra, az ontológiai lényegre akarja irányítani a figyelmet. A kritikában és az irodalomtörténetírásban pedig a Sainte Beuve-i portréban találja meg a követendő példát. Ennek művelője mer ahisztórikus lenni – mondja. Aligha meglepő, hogy ezért Halász Gábor a szellemtörténeti módszer is kételkedve fogadja, mivel szerinte annak tipológiája is történeti színekből alakult. S ez ismét korunk irodalomtudományi gondolkodására utal, amelynek ugyancsak szembe kellett néznie a pozitivistá és szociológus történetiséggel, valamint az antropológiai szemlélet korábban hiányzó következtetésével.

Halász Gábor tudta, hogy a koncepciójában kifejeződő ízlésválság világnézeti válság kísérője. Tehát gondolatmenete nem magyarázható csupán nagy XVIII. század-élményével: a korabeli irodalmi élet valósága is hatott szemléletének kialakulására. A szubjektív líra bírálatát például a húszas években a Nyugat második nemzedékének gyakorlata is sürgette. S Halász Gábor kritikai gondolkodása legalábbis párhuzamos volt a szimbolizmus és impresszionizmus utáni korszakindító világgölköltők és filozófusok kérdésfeltevéseivel. Aligha véletlen, hogy őt so-

kan a magyar T. S. Eliotnak tekintik. Az értelem keresésének az a szenvedélye pedig, amellyel utókorát is meglepi, a két világháború között egyre erősödő irracionális bírálójának mutatja.

A harmincas évek vége felé Halász Gábornak ez a magabiztossága kezd meginogni. Ekkor adta ki élete egyetlen tanulmánykötetét, *Az értelem keresését*, amelyhez a következő keserű szavakat fűzte: *Mennyi merészség volt és mesterséges egyszerűsítés a fiatalos dogmatizmusban, amely egyetlen vezérelvre akarta hozni az ízlés kábítóan bonyolult rendszerét, mennyi erő mégis, s jóleső makacsság.* A kritikus nem hisz többé tétéleiben, modorából kiábrándult. 1943-ban személytelenül így utal önmagára: *A klasszicizmus jogai-ba ültetése elmélet maradt már régebben, és másvalaki számára is.* Még nem kezdi el új eszmerendszerének felépítését a dogmák romjain, de már bogozni kezdi az összekuszált fogalmak szálát, ahol tudja. Ezekben az években lesz gondolatai sine qua non-ja a realizmus eszménye. A *Háború és békében* fedezi fel az örök szilárd nyugvópontot, Balzac és Hardy példáját idézi és felfedezi az amerikai újrealistákat. A *Portré és tabló* című 1942-es híres tanulmányában pedig az összefüggések kutatására teszi a hangsúlyt, s immár jobban izgatja a környezet, a háttér, mint a portré titka. S ami még fontosabb: valami termékeny elégedetlenség feszül benne. **Tovább-jutni!** – írja 1944-ben. Csalódottan végez sereg-szemlét az újabb nemzedékek fölött, s ő a klasszikus mértéktartás, a fegyelem és az énkorlátozás híve a be nem telt várakozás keserűségével sürgeti a költőt, aki botránkoztatni tud. Új sejtéseit már nem foglalhatta rendszerbe, s utókorára azt a belső és külső dialogikus gondolkodást hagyhatta, amely a mi korunk történetiség-eszményének is legérvényesebb foglalata. Nélküle távolabb maradt volna Európától a magyar irodalmi gondolkodás a század első felében, s közelebb lenne ma, ha befogadhatta volna az ő belső és külső küzdelmének folytatását.

Az irodalomtörténészek és kritikusok nevében köszönöm az Országos Széchényi Könyvtárnak, hogy vállalta Halász Gábor emlékének felidézését. Annak az intézménynek az ünnepe is ez, amely nehéz időkben teret adott alkotó munkatársainak, s amely azóta sem csupán szolgáltatója, hanem műhelye is a kutatásnak.

Budapest, 1995. április 5.

Bodnár György

500 éve jelent meg az első cirill betűs könyv a déli szláv vidéken

A Crnojevic Nyomda működésének 500. évfordulója alkalmából 1995. április 13-án Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban a Szerb Demokratikus Szövetség, az Országos Széchényi Könyvtár, a montenegrói Đurđe Crnojević Könyvtár és az Urošević Nádorok Szerb Kulturális és Humanitárius Alapítvány könyv- és periodikakiállítását szervez, amely az írott és nyomtatott szó révén bemutatja a Crna Gora-i térség kulturális dimenzióit.

A kiállításon bemutatásra kerülnek a szerb országok, mindenekelőtt Crna Gora (Montenegró) területén keletkezett kézzel írott könyvek, a Miroslav evangéliumtól kezdve az első nyomtatott könyvekig, majd pedig újbóli kézzel történt másolásuk és körforgásuk a nyomda működésének megszűnte után, egészen a Njegoš Nyomda létrejöttéig.

Bemutatásra kerülnek a Crna Gora-i nyomdászok kezéből kikerült ősnymtatványok, az egy-négy hangos Oktoichostól kezdve a Crna Gora-i térségben keletkezett velencei kiadványokon át a Njegoš Nyomdából származó könyvekig bezárólag.

A Njegoš Nyomdatól az 1994. évig terjedő időszak legsikerültebb kiadványokból készült szigorú válogatásban kerül bemutatásra, alapvető tárgyköri csoportosításban: Irodalom, államiság, tudomány, törvényhozás, művészet, lexikográfia, időszaki kiadványok.

A Metódtól és Cirilltől, a szlávok első ténitől származó szláv írásbellel, a mai Magyarországon területén lévő Pannóniából, később pedig az Ohridi-tó partjairól már a IX. század végétől kezdve a XV. századig behatol az egyházi kézi másoló és illuminátor műhelyekbe, amelyek megtalálhatóak voltak a Shkodrai-tó szigetein, a Tivat-földszoroson, a Bijelo Polje-i Szent Péter monostorban, Nikoljacban, Moracában, Trojicában és Cetinjén.

A XV. század végén a kis Crna Gora utolsó oázisa volt az egykori hatalmas szerb államnak, ahol a valamennyi szerb földet egyesítő Nemanja-dinasztia széthullott feudális birodalma állami önállóságának utolsó mécsese kialakult.

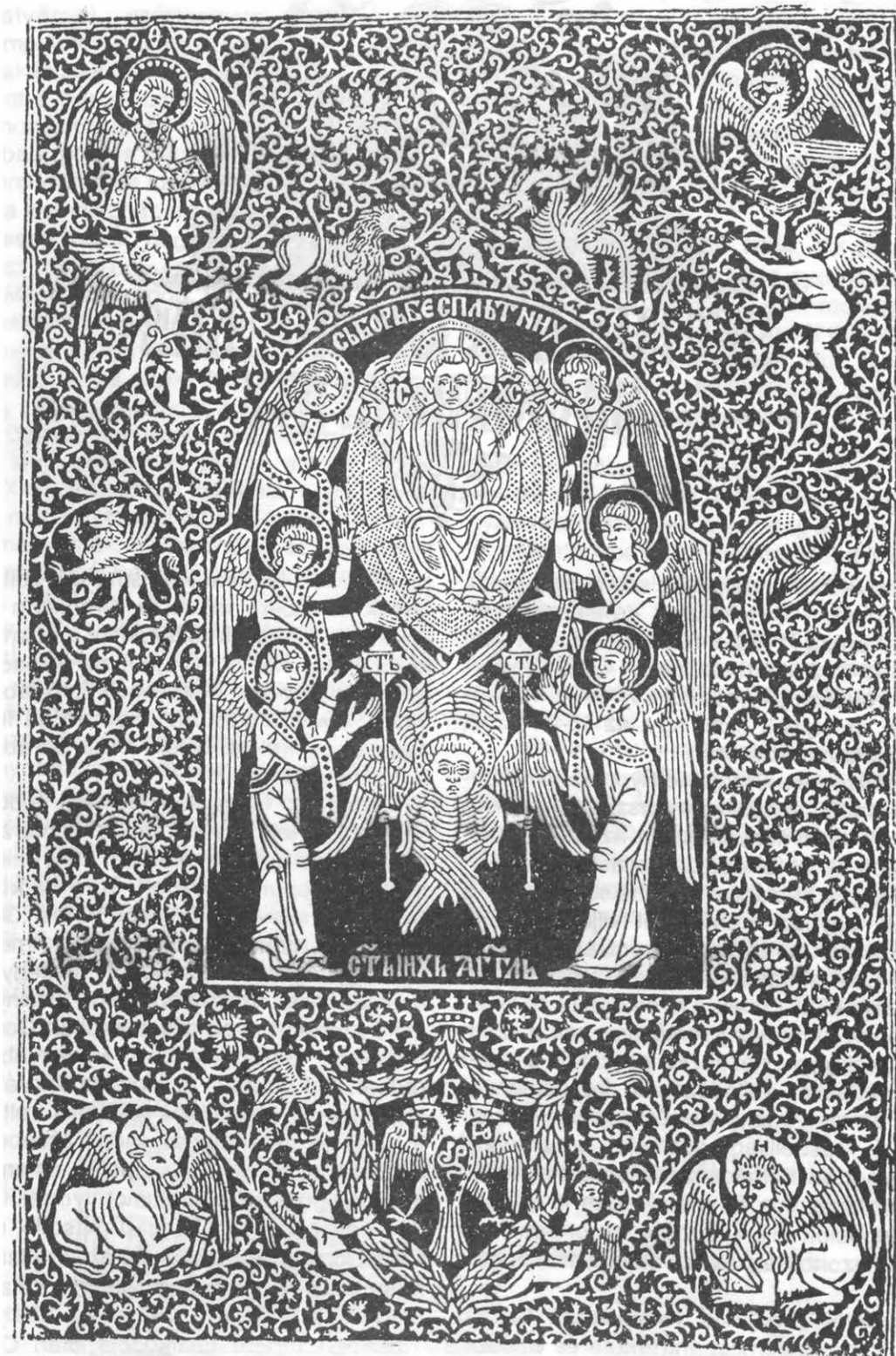
A Crnojevic Nyomdának és kiadványainak megjelenése Crna Gora végleges török uralom alá jutása előtt amennyire történelmi csoda, annyira afirmációja is e kis ország népi megnevezésének, szellemi és nyelvi felemelkedésének, és a sorssal szembeni védekezésének.

Ez egyike azoknak az emberi tetteknek, amelyek messze megelőzik korukat és más távoli korokig érnek el. Ezek az események egy egyházi-feudális jellegű és tartalmú, korlátozott tettet egyetemes kulturális örökséggé változtattak át. Ennek a nyomdának a létrejötte valójában az első lépés az újkorba és egyben a legjelentősebb esemény a Crna Gora-i művelődéstörténetben, össz-szerb, délszláv és világ jelleggel és kiterjedéssel. Hőstett ez, amely kiállta az idők próbáját és a nemzeti érték magas kategóriájává lett.

A mozgatható betűkkel működő nyomdai prés feltalálása a XV. század derekán korszakalkotó dátum és fordulópont az egész emberiség és külön-külön minden nép kultúrájának történetében. A délszláv népeknél Crna Gorának jutott oszállyrészüll az a megtiszteltetés és szerencse, hogy elsőként megélje ezt a fordulópontot jelentő pillanatot. Mindössze harmincnyolc évvel az első könyv kinyomtatása után (Gutenberg Bibliája, 1455) és húsz évvel az első magyarországi nyomtatott könyv, a Budai Krónika 1473-ban történt megjelenése után, Cetinjében teljes lendülettel dolgozott a Crnojevic Nyomda, amely egyben az első állami nyomda volt egész Európában.

Crna Gora különféle kultúrák és civilizációk, több nyelv és írás találkozási pontja volt, aminek folyamánként az írott szó híres emlékei keletkeztek itt, mint például: a Kotori Püspökség Pontificaléja (1090–1123), a Dukljai pap krónikája (XII. sz.), Miroslav evangéliuma (Bijelo Polje, XII. sz.), a Moracai kolostori szabályzat (1252), az Ilovicai kolostori szabályzat (Szent Száva Nomokanonjának – Törvénygyűjteményének másolata 1262), továbbá a Tetraevangélium prológusa (XIV. sz.), a Cetinjei zsoltároskönyv, a Gorniki kódex, az Ünnepi ménala (XV. sz.) és különféle más kéziratos könyvek.

Ilyen hagyományra támaszkodva kezdte el gyümölcsöző munkáját a Crnojevic Nyomda, hála Kotor, Dubrovnik és Velence közelségének is, de legfőképpen Đurđe Crnojevićnek, Crna Gora urának (1490–1496), a nyomda mecénásának és birtokosának. Mindössze három év alatt, 1493 elejétől 1496 őszéig, hét nyomdai munkás a kalligráfus Makarije vezetésével öt (csak ennyi maradt fenn) terjedelmes könyvet nyomtatott ki.

Illusztráció a dél-szláv kiállításról

Ezek az egyedülálló délszláv, szerb cirill betűs nyomtatványok: Oktoichosz (énekeskönyv), egy–négy hangra (1493–94), Oktoichosz öt–nyolc hangra (1494), Zsoltároskönyv (1495), Szertartáskönyv (euchologion 1495–96) és a Tetraevangélium, amelynek csak egy, az 1548. évből való másolata maradt fenn.

Működésével a Crnojević Nyomda Crna Gora kulturális felvirágzásának korszakát képviseli, amelynek eredményeképpen az úttalan balkáni tájakon át, az ortodoxia vallási központjaiba, így Magyarországra is, lehetséges volt a nyomtatott egyházi könyveket eljuttatni, egy olyan kultúrának a fény sugaraként, amely kultúra ereje révén elfogadtatta magát a nyugat-európai országokkal. Ennek a nyomdának és tevékenységének kivételes jelentősége volt a szerb kulturális örökségre nézve. Ez a nyomda a szerb könyvnyomdászat fejlődésének kezdeményezője volt, amely elmélyítette és fejlesztette a cirilli–metódi írásbellel szembeni valamennyi szerb országban. Felbecsülhetetlen szerepet játszott az iszlámizmus és más idegen ideológiák és indoktrinációk elleni harcban az ortodoxia, a nemzeti önazonosság és az anyanyelv megőrzéséért.

A cetinjei Crnojević Nyomdában kiadott könyvek kétszínnyomásban (fekete és cinóber) készültek, gazdag ornamentális–dekoratív repertoárral (iniciálék, zászlócskák) és nagy hatást gyakoroltak a későbbi cirill betűs könyvkiadás-

ra. A cetinjei kiadványok ismertek voltak a kortársak körében. Idővel a Crnojević könyvek ugyanolyan híresek lettek, mint a resaval eredetű kéziratos könyvek. Ljubomir Nenadović joggal hangsúlyozza: „A korabeli Európában egyetlen nyomtatott könyv sem múlja felül szépségével ezeket az akkori Crna Gorában nyomtatott könyveket”.

Mind ez idelg semmit sem tudunk arról, hogy mi történt a kéziratok megmaradt példányaival és a már kinyomtatott könyvekkel, valamint az éppen elkezdett könyvekkel, miután Đurđević Crnojević eltávozott Crna Gorából. A Crnojević Nyomda működésének megszűnése után egy teljes évszázadon át, mintegy a cetinjei nyomda késői visszhangjaként, kicsiny és rövid életű kolostori nyomdák alakultak Gorazdében, Rujnóban, Garacanicában, Mlleševóban, Belgrádban, Shkodrában és Mrkšina Crkvában, amelyeknek nagyon jelentős szerepük volt a nemzeti tudat és önfenntartás megőrzésében a több évszázados török rabság idején, és amelyekben tizenegy posztinkunábulumot nyomtattak ki.

Egészen a XIX. század második negyedéig Crna Gora az európai kultúra és tudomány számára terra incognita volt. Második Petar Petrović Njegoš és Frigyes Ágost szász király Cetinjen 1838-ban történt találkozója után Crna Gorát számos kutató és útirajzíró keresi fel, akik megcsodálják természeti szépségeit, a crnagoraiak bátorságát, de ugyanakkor nem fordítanak fi-

gyelmet a gazdag Crna Gora-i kulturális örökségre. A crnogoraiak ezt nem róják fel nekik, hiszen a kéziratok könyveket pusztították az oszmán garázda zsarnokok, a Crnojevic Nyomda ősnymtatványai szétesztásra kerültek az egyes templomok között, széthordták őket a világban, akárcsak a magyar corvinákat, vagy pedig mint a három ízben is a földig lerombolt cetinjei monostorban és más többször felégetett templomban, por és hamu lett belőlük. A Crna Gora-i könyvtárak és kincsek teljesen megsemmisültek a két világháború során is.

Kevesen tudják, hogy az egy-négy hangos Oktolchosz 1494-ből származó két példánya megvan Magyarországon. Már 1790-ből tudunk a budai példányról, amelyet 1913-ban az Országos Széchényi Könyvtár megvásárolt. A könyvet itt őrzik mind a mai napig (Inc. 1174). Az Oktolchosz egy másik példányát a szentendrei Szerb Ortodox Egyházművészeti Gyűjtemény őrzi. A könyvön lévő bejegyzés szerint ezt az Oktolchoszt a XVII. században, de lehet, hogy korábban is, a magyarországi Szent Miklós templomnak adományozták. Valószínűleg az egrői Szent Miklós templomból került Balassagyarmatra.

Csak 1833-ban II. Petar Petrovic Njegos püspök és költő nyitja meg az első elemi iskolát és rendezi be a következő évben a nyomdát, amely az 1496-ban megszűnt állami Crnojevic Nyomda örököse. Njegos Nyomdája 1834-ben került beszerzésre Oroszországból. Tizenkét kiadványt nyomtattak ki benne. A mostoha körülmények ismét legyőzték a jó szándékot. Az iskolát bezárták és 1853-ban megszűnt működni a nyomda is, mert muníció hiányában ólombetűlből puszkagolyókat öntöttek.

Danilo fejedelem, Njegos utóda, megpróbálja folytatni a megkezdett utat, és ezért már 1858-ban új nyomdát szerez be, valószínűleg Magyarországról. Ettől kezdve Crna Gorában a

nyomdai tevékenységnek lényegében megvan a folyamatossága és dinamikus fejlődése.

Danilo fejedelem utóda, a későbbi Nikola király, az első modern európai iskolázottságú s fel fogású Crna Gora-i uralkodó, jobb és nagyobb sikerrel viszi be országába a modern tudomány vívmányait, és mozdítja elő a crnogoraiak korszerű művelődését. Ha erre a történelem alkalmat adott nekik, a crnogoraiak a handsárjukat rögtön tollra cserélték föl. Maga Nikola király mindig hitt abban, hogy „a toll hatalmasabb a kardnál”.

A Njegos Nyomda 1834. évi alapítása óta eltelt 160 év alatt Crna Gora nyomdászati-kiadói tevékenysége mintegy 23 ezer monografikus kiadványt produkált és körülbelül 800 időszaki kiadványt. Njegos „Gerlicéje” óta mostanáig a crnogoraiak néhány millió példány saját nyomtatott művel lettek gazdagabbak.

A szerb nép vitalitása és az a képessége, hogy magáévá tegye mindazt, ami új, haladó és számára elfogadható, elősegítette, hogy mi, magyarországi szerbek is, gazdag szellemi, kulturális, tudományos és társadalmi életet hozunk létre. Abban, hogy mindössze néhány évtized alatt Buda és Pest a szerbek kulturális központjává vált, sok érdeme volt a pesti Egyetemi Nyomdának. Ebben a nyomdában nyomtatták a legtöbb szerb könyvet az 1796 és 1847 közötti időszakban, 648 művet.

Minden nép emlékezetében csak azok számára van hely, akik életüket, ezt a történelmi pillanatot, népük és valamennyi más ember javának szolgálatába állították, és akiknek megadtott, hogy széles nyomot hagyjanak maguk után. Az egész szerbség, és mi magyarországi szerbek is, széles és kitörölhetetlen nyomot hagyunk magunk után a szerb kultúra és ortodoxiánk megőrzésében és továbbfejlesztésében.

Urosevics Danilo

ОПРАКЕ ОУДО КЕ ПРОВОУНЪ СЪМНО
 ПОКЛАНІЕМЪ БГЪ, ШНЕБИТІА КЪ
 КІСЦІ МАТОКЕНІЕМЪ ПРІСЦІ
 ВСА • ІНАКОНЦЪ Д'ЕЛОМЪ СЪ
 СЪА УЛМЕ • ПРОВОУНЪ
 МЪ СВОИМЪ ПОУТЬ • КІО
 СЛАВІАМАКЕ ПРОВОУНЪ

Kiállítás a Zeneműtárban

(megkésett megemlékezés)

1994. december 19-én „Harang csendül ének zendül...” (Ady) címmel nyílt karácsonyi kiállítás a Zeneműtárban.

A tárlók előtt elsétáló látogató a karácsonyi ünnepkörhöz tartozó forrásértékű dokumentumok alapján képzeletben bejárhatja a magyar zeneiség fejlődésének évszázadait: népénekeink születésétől a világhírű zeneszerzőink alkotott remekművekig, és bejárhatja tájait: Bártfától Budán át Fertődig, Nagyszombattól Debrecenen át az erdélyi havasokig.

Az első vitrinben („Puer natus in Betlehem”) kaptak helyet legértékesebb 17–18. századi értékeink, így többek között az első nyomtatott magyar katolikus egyházi népénekkönyv, a „Cantus Catholici” 1651-es kiadása, az ún. „Csík-csobotfalvi kézirat” Kájoni János ferences szerzetes kézírásával, Esterházy Pál herceg két csodálatos műve, az 1690-ben kiadott „Az egész világon lévő csodálatos Boldogságos Szűz Képeinek Rövideden föl lelt Eredeti...” című 116 Mária-kép leírását tartalmazó munkája, és a híres „Harmonia caelestis” kézíratos metszőpéldánya.

A következő vitrinbe („Zendül a pásztor-ének”) múlt századi jeles magyar művészek alkotásai kerültek. Világhírű zeneszerzőnk, Liszt Ferenc „Karácsonyfa” című zongoraciklusa és Christus oratóriumának részlete mellett egy – az 1840-es évek derekáról származó – kézíratos énekeskönyv, Erkel Sándor Tompa Mihály versére komponált férfikari műve, Gárdonyi Géza: Karácsonyi álom című pásztorjátéka és egy debreceni polgárlány – Nagy Julianna – csodálatos gyöngyhímzésű zsoltároskönyve idézik a század hangulatát.

A harmadik vitrinben egymás mellett látható Bartók Béla legősibb rétegeikig visszanyúló, ősi karácsonyi dallamok – román colindák – ihlette Cantata profaná-ja, Kodály Zoltán és Bárdos Lajos üde hangulatú karácsonyi kórusai és Mártha István: Lesson 24th, Christmas Day című darabja, így dokumentálva századunk zenei sokszínűségét.

A kiállítás 1995. március elsejéig volt megtekinthető.

Kelemen Éva

80 éve halt meg Bányai Elemér újságíró, író

(1873–1915)

Ha a nekrológok alapján jellemeznénk nagyjainkat, lehet, hogy hamis képet alkothatnánk róluk. Mégis – azt kell mondani –, hogy a Bányai Elemér újságíró halála alkalmával megjelent írások annyira szívhez szólóak, egybehangzóan elismerőek, mély meghatottságot, megrendülést tükrözöek, hogy az olvasó biztos benne, hogy akiről szólnak, *nagy jellem* volt. De hát ki is volt Bányai Elemér?

Kunfi Zsigmond három szakaszra osztva ismerteti életét:

Szamosújvárról indult el. Az öremények régi kultúrfajából való származásának bélyege rajta maradt egész életében.

Kolozsvár volt a második állomás. Egyetem, újságírás, kávéház itt vonul be életébe. Kolozsvár után *Budapest* következett. Eszterházy

utcai lakása menedékhelye egy csomó élettől leigázott embernek.

Itt írt újságcikkeit a következő négy csoportra osztja bibliográfiája:

- I. Élőkről, holtakról (Politika, történelem)
- II. Színház, irodalom, művészet
- III. Budapest köveiből
- IV. Az ifjúság számára

A Magyar Nemzet, a Magyarország, a Vasárnapi Újság és a Pesti Napló hasábjain megjelent cikkei alapos felkészültségről tanúskodnak. Idézzünk pl. a *Gróf Mikó Imréről* írt értékes tanulmányából (Pesti Napló, 1905. szept. 3.):

„A maga kisebb hazájának állapotát ő is épp olyan vigasztalannak látta, mint Széchényi Magyarországot, s ekkor ébredt fel lelkében a kötelességérzet szava... Irodalmi egyleteket, is-

kolákat, könyvtárakat, lapokat alapított... Hazafias érzésének nagyságában odaemelkedett a Petőfi és Széchényi színvonalára."

Sokan *Zuboly* néven ismerik Bányai Elemért. Saját bevallása szerint azért választotta a Zuboly nevet, mert Zuboly takács a „Szentivánéji álom”-ban minden szerepre vállalkozik. Minden szerepre, de *csak becsülettel*: csak munkáját adta bérbe, a tollát nem: ahol nem írhatott legjobb hite szerint, onnan azonnal távozott. „*Szabad hajdú*” volt.

Életfelfogásának becsületessége természetesen nem zárta ki a humor iránti érzékenységet. Két anekdotagyűjteményt is kiadott. (Örömeny anekdoták, Szamosújvár, 1903., Barcsay Domokos...adomái, Bp., 1905.)

Hogyan jellemezték Bányai Elemért kortársai?

„Volt valami drága lényében, bohókás, gyermekes, észtlől csillogó beszédmodorában, széles, szinte naiv mosolyában, ami gusztust csinált az élet másnapi folytatásához.” – írja róla Krúdy Gyula. Bölöni György szerint „*a legjellemezebb magyar újságíró volt.*”

S ez a tehetséges, tiszta jellemű író 41 éves korában elesett a világháború első évében.

1915. április 2-án meghalt az uzsoki szoros körüli harcokban. „A háború véres iróniái közé tartozik, hogy Bányai Elemérnek, aki kitárt karral szívére szeretett volna ölelni mindenkit: karddal kezében kellett meghalnia.” – jegyzi meg szomorúan Bölöni György.

Ady Endre, aki két verset is ajánlott Zubolynak (Négy-öt magyar összehajol, Szent lehetetlenség zsoltára), megilletődött hangon búcsúzik tőle:

„Élj tovább a szívemnél, élj tovább nagy-szerű testetlenségben, Lélekben, drága Zuboly.”

S még egy idézet a Vasárnapi Újságból (1915. 17. szám):

„Hősi halált halt, de csak mi tudjuk, hogy *hősi életet is élt.*”

Az emlékkiállítás 1995. március 1-től április 9-ig volt látható az V. szinten. Összeállításánál nagy segítségemre volt kolléganőm, Spányi Balázné, akinek nagybátyja volt Bányai Elemér, s így személyes tárgyait (névjegy, egyetemi index, fényképek, Ady-fénykép dedikációval) kölcsönadta a tárlók berendezésekor. Hálásan köszönöm. Bp., 1995. 04. 25.

Vidovszky Ferencné

MÚLTUNK, ÖRÖKSÉGÜNK

25 éves az Országos Széchényi Könyvtár Énekkara

Az Országos Széchényi Könyvtár Énekkara 1970-ben alakult a könyvtár munkatársaiból és azok baráti köréből. A kezdetben 16 fős kamarakórus az évek során 35-40 fős vegyeskarrá fejlődött. Az OSZK jelenlegi és volt dolgozóin, a könyvtárosokon kívül a legkülönbözőbb területek képviselői: többek között pedagógusok, műszakiak énekelnek benne. Az énekkar kezdettől fogva célul tűzte ki az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményében található, ismeretlen vagy kevéssé ismert kórusművek közkinccsételét. „Musica Rinata” sorozatának eredményeként számos mű (pl. a XV. századi „Iglói töredék”, J. G. Albrechtsberger néhány egyházi kórusa vagy Bárdos Lajos „Jeremiás próféta könyörgése”) került be a hazai kórusrepertoárba. Ugyanakkor az együttes mindig is fontosnak tar-

totta, hogy műsorán lehetőség szerint helyet kapjon a kórusmuzsika valamennyi korszaka és műfaja. Kezdetben madrigálok és népdalfeldolgozások, illetve Bartók, Kodály, Bárdos művei egészítették ki a speciális OSZK-repertoárt (Bárdos Lajossal az együttesnek állandó személyes kapcsolata is volt, s ez indokolja, hogy a kórus testületileg tagja lett a Bárdos Lajos Társasagnak). Később egyre nagyobb szerepet kaptak a klasszika és romantika szerzői, közülük is első-sorban Liszt Ferenc. Az utóbbi tíz évben kisebb oratorikus művek (Bach, Mozart, Schubert) előadására is sor került, sőt a kórus szólistáinak inspirációjára és közreműködésével Donizetti: „A csengő” című operájának szcenikus előadása is megvalósult.

A fellépések színhelyei: maga a nemzeti

könyvtár (kiállítások megnyitói, belső rendezvények, önálló koncertek), valamint az ország legkülönbözőbb hangversenytermei és templomai. Az együttes rendszeresen közreműködik a hazai kórusélet közös rendezvényein (pl. Bárdos Lajos Zenei Hetek, Budapesti Kamarakórus Napok, Pécsi Nemzetközi Kamarakórus Fesztivál); évente készít felvételeket a Magyar Rádió Kóruspódiuma számára, melynek kétszer is nagydíjasa volt. 25 éves fennállása során sokfelé járt külföldön, nemcsak a környező országokban (ahová különösen szívesen viszi el a hazai magyar kóruskultúra üzenetét az ott élő magyarokhoz), hanem északi rokonainknál (Finnországban, Észtországban) és Nyugat-Európában is. Különösen szoros kapcsolat alakult ki a Jénai Filharmónia Madrigálkórusával, a jubileumi koncertsorozat egyik meghívottjával: a két kórus

már három ízben bonyolított le cserelátogatást. A közös fellépések lehetővé tették nagyobb együttest igénylő művek megszólaltatását is (pl. Kodály: „Psalmus Hungaricus”).

A kórus alapító és vezető karnagya Eckhardt Mária, aki 1967–1973 között az OSZK Zeneműtárának munkatársa volt. Ezt követően a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének zenetörténészeként működött; 1986 óta a Liszt Ferenc Emlékmúzeum és Kutatóközpont igazgatója. Második karnagy 1994-től: Megyesi Éva, iskolai énektanár. Vezető korrepetítor: Gupcsó Ágnes, a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének munkatársa. Hangképző tanár: Hantos Andrea, az I. kerületi Zeneiskola magánének tanára. A vezetőség további tagjai: Farkas Ágnes, Papp András, Stiedl Katalin, Vavrincez Veronika, Vámos Eszter.

SAJTÓFIGYELŐ

Mindenképpen megoldás kell 2000-re

Poprády Géza főigazgató és Zádor Tamás gazdasági igazgató az Országos Széchényi Könyvtár helyzetéről

A Széchényi Ferenc által 1802-ben alapított nemzeti intézményünk a gróf tizenöt-ezer kötetes könyvtárával és kétezer darabos kéziratgyűjteményével kezdte meg működését. Az 1807-től állami támogatással működő könyvtár 1846-ban költözött a Nemzeti Múzeum akkor befejezett épületébe, ahonnan – a rendkívül hosszúra nyúlt építési munkálatok után – 1985-ben telepedhetett meg jelenlegi helyén, a Budavári Palotában. Poprády Géza főigazgatót a könyvtár jelenlegi feladatairól, a pénzügyi helyzetéről, a tervekről és az elodázhatatlan bővítésekről kérdeztük.

– A kulturális bizottság meghallgatásán hosszasan beszélt arról: a Széchényi Könyvtár raktárainak bővítése egyre sürgetőbbé válik, mert nemsokára eljöhethet az az idő, amikor nem lesz hova rakni a dokumentumokat. Vanak-e arra nézvést biztató jelek, hogy a helyzet megoldódik? Ígért-e segítséget a kormányzat?

– Ha homokba dugjuk a fejünket és nem veszünk tudomást az általános pénztelenségről, akkor azt kell mondanom, hogy mindenképpen valamilyen megoldást kell találni 2000-re, mert addigra méterre kiszámolhatóan betelnek a polcaink. Ez a megoldás semmiképpen nem lehet ideiglenes, vagy olyan, ami nem nyújt kellő biztonságot a könyvvállomány számára. Intézményünk egyúttal könyvmúzeumként is működik, éppen ezért nem egyezhetünk bele olyan megoldásba, amely veszélyeztetné az anyagainkat. A minisztériumban az elmúlt évben ismertettük helyzetünket, semmi említésre méltó nem történt, beadványunkat az idén, 1995-ben megismételtük, rögzítettük azt a tényt, hogy szükség van új raktárra és egy tanulmánytervben javaslatot tettünk közelben felépítendő, földalatti tárolóhelyiségekre. Körülbelül négy-ötmillió forintra lenne szükség, hogy egy részletesebb, geodéziai vizsgálatokkal ellátott terv készülhessen.

Szóbeli ígéretünk van arra, hogy ezt az összeget az idén megkapjuk. Itt tartunk most.

– Olyan megoldásról nem lehet szó, hogy távolabb lévő, de könnyebben kivitelezhető raktárakkal működjön a Széchényi, mint például az Akadémiai Könyvtár?

– Nekünk is van Törökbálinton egy raktárunk, akárcsak az Akadémiainak. De mi az ilyen tárolókönyvtárakban a harmad- vagy negyedpéldányokat raktározzuk. Terveink között szerepel, hogy ezt a raktárat a másolatszolgáltatás, esetleg kölcsönzés bázisává szeretnénk kiépíteni az egész magyar könyvtárügy számára – ehhez természetesen pénz kell. A muzeális állományunk megőrzésére ez a raktár már nem alkalmas. Nem volna szerencsés máshol felépíteni ezt az új raktárat, mert jelenlegi szolgáltatásaink közül egyre méltán lehetünk büszkéek: jelenleg ha egy olvasó könyvet kér a raktárból, húsz-negyven percen belül megkapja, hála a teleliftrendszerünknek. Ha ez a raktár akár egy-két kilométer távolságra van a főépületünktől, a könyv érkezésére akár órákat is várhatnak, arról nem is szólva, hogy a közlekedés költségeiből és a szállítás katasztrofálisan hatna a könyvek állapotára. A jó megoldás mindenképpen egy, a lehető legközelebb lévő új épület. Én először a Dózsa György tér felett lévő kis foci pályát „néztem ki” a könyvtár számára, de megtudtam, hogy a környéken magas épületet nem lehet építeni a városrendezési terv miatt. Így csak a földalatti tárolás jöhet szóba vagy az említett helyen, vagy a Szarvas tér környékén, a park alatt.

– Nemrég a sajtóban megemlítette, hogy szükség van a kötelesepéldány-rendszer törvényi szabályozására. Olyan kaotikusak a jelenlegi állapotok, hogy ez új törvényi szabályozást igényel?

– Ez a rendszer hivatott arra, hogy a nemzeti könyvtár minden, az ország területén nyomtatott dokumentumból kapjon, legyen az könyv, folyóirat, plakát vagy gyászjelentés. Könyvtár-

runk már 1804 óta kötelespéldány-jogosultsággal rendelkeznek, ezt mindig törvényi szinten szabályozták. Jelenleg a sajtótörvény egyik pontjának egyik bekezdésére hivatkozó miniszteri rendelet van érvényben, ez meglehetősen alacsony szintű szabályozás, sokan nem is ismerik. Másrészt feltehetően a kiadók sem tudják, hogy a tizenhat beszolgáltatott példány árát költségként elszámolhatják. Az új tervezet szerint tizenegyre csökkenne a példányok száma, ez pénzre fordítva annyit tesz, hogy egy ezer példányban megjelent, ötezer forintért előállított könyv költsége ötvenöt forinttal növekszik, ha a kiadó elegendet tesz törvényben előírt kötelezettségeinek. Kellene egy törvény, amely megjelenne a *Magyar Közlönyben*, és így széles körben ismertté válna. A tervezet – úgy tudom – március folyamán kerül a Művelődési Minisztérium miniszteri értekezletére, és áprilisban a kormány elé. A tizenegy példányból csak kettő maradna az *Országos Széchényi Könyvtárban*, egy a debreceni *Kossuth Lajos Tudományegyetem* könyvtárában, amely második nemzeti könyvtár, a többi pedig az egész magyar könyvtári rendszer szolgálatára: öt régió – melyeknek központja Debrecen, Szeged, Miskolc, Szombathely és Pécs – kapna egy-egy példányt. A többi gyűjtőkörük szerint kapnák meg a nagy tudományos könyvtárak, például a műszaki könyvekből kapna az *Országos Műszaki Könyvtár*, a jogiakból az *Országgyűlési Könyvtár*. Ha ez a rendszer megszűnik, azt jelenti, hogy a könyvtárak gyarapítási keretét, vásárlásokra fordított összegeit nagyon meg kéne emelni, amire manapság nem nagyon van remény.

– Mekkora összegek felett rendelkezik az Országos Széchényi Könyvtár, és mire jut ebből?

– Rendkívül nehéz az anyagi helyzetünk – mondja Zádor Tamás gazdasági igazgató. – Az elmúlt években semminemű bérnövelésre nem volt pénzünk, kivéve a tavaly áprilisi közalkalmazotti pótlékrendszer bevezetésére kapott támogatást. Dologi fejlesztésre, szakmai alapfeladatokra, működésre ennek természetesen nem volt kihatása. Nem tudjuk, az ideai áremelések elmentézésére sor kerül-e, és ha igen, mikor, milyen mértékben. Sorra érkeznek be a szolgáltatásért, a fenntartásért a magasabb számlák.

– Ezek szerint problémáik vannak a vilanyszámla, a fűtés kifizetésével?

– Pontosan. És ne feledjük azt, hogy a könyvtár állománygyarapításának csak egy forrása például a kötelespéldány-rendszer – veszi át a szót Poprády Géza. – Vásárolnunk is kell,

használati példányokat, kézikönyveket, szótárakat, a külföldön megjelenő magyar vonatkozású anyagokat, külföldi tudományos munkákat. A tavalyi évhez képest *kilenc és félmillió forinttal csökkentenünk kellett a beszerzésekre fordítható összeget*, amikor már a szintentartás is értékvesztéssel jár az áremelkedések miatt. Kiegészítésre nem sok reményünk van. Már most vannak olyan számláink, amelyeket nem tudunk kifizetni.

– Műszaki fejlesztésekről tehát szó se essék?

– Egyáltalán nem tudunk fejleszteni, javítani a rendelkezésünkre álló körülbelül nyolcszázmillió forintos költségvetési támogatásból. Az épület egyes részei ráadásul nem is egyidősek a tíz éve megnyitott könyvtárral, mert a felújítás, átalakítás annak idején nagyon elhúzódott. Egyes vízcsövek már majdnem harmincévesek.

– Az év elején a könyvtárban nagy vihart kavarázó elbocsátás történt. Vekerdi József hirtelen távozását elég eltérően ítélték meg a sajtóban és a közéletben. Ön mit szól a felmerült szempontokhoz, kíván-e pontosítani?

– Mi kiadtunk annak idején egy sajtóközleményt és én ezzel szeretném lezártnak tekinteni az ügyet.

– A pénzüke miatt terveznek-e pénzügyi korlátozásokat: például elbocsátásokat, a szolgáltatások körének szűkítését, működési költségek csökkentését?

– A könyvtár nyitvatartásában és az olvasószolgálatban csak a legvégső esetben szeretnénk korlátozásokhoz nyúlni. Ha teljesen bezárunk, akkor nem vagyunk könyvtár. A csökkentett nyitvatartás pedig nem jelentene hatalmas megtakarítást, mert fűteni, klímaberendezést működtetni akkor is kell. Őszintén megmondom, nem tudom, mit lehetne csinálni. Az elbocsátásokra sem szívesen gondolunk, jöjjön Nyugaton a hasonló nagyságú könyvtár kevesebb munkatárssal működik, de ott ellátottság tekintetében sokkal jobban állnak, mi sok mindent emberi munkával végzünk. Attól tartok azonban, hogy végül mégis az elbocsátások felé szorítanak bennünket.

– Támogatásuk növekedett-e az elmúlt években?

– Csak bérekre és a tb-járulékra kaptunk támogatásemelést az elmúlt évben. De a költségvetési támogatás reálértéke 1992 óta csökken. Ekkor kaptuk ugyanis az utolsó nagyobb, évközi – tehát nem direkt költségvetési – összeget a Művelődési Minisztériumtól – mondja Zádor

Tamás. – Címzett támogatást a tavalyi évben négy alkalommal kaptunk 17,7 millió forintos összegben.

– Milyen – kiállítási, olvasószolgálati – tervei vannak a könyvtárnak a közeljövőben?

– Mivel a *Széchenyi Könyvtár* feladata valamennyi Magyarországon megjelent kiadvány katalogizálása, a könyvtárak nagyon várják tőlünk, hogy bibliográfiai leírásukat minél előbb hozzáférhetővé tegyük, akár elektronikus hálózaton, akár CD-ROM-on. A könyvek számítógépes feldolgozása 1976 óta folyik Magyarországon, ezeket az információkat még nem tudtuk áttenni a saját rendszerünkbe, de úgy tűnik, ez a probléma Idén megoldódhat. Ez azt jelenti, hogy 1976-ig visszamenőleg lehet majd keresni a számítógépes katalógusban. A központi katalógust, tehát az összes nagyobb hazai könyvtárban meglévő külföldi könyvek jegyzékét is mi kezeljük, és reméljük, hogy hamarosan ezt a szolgáltatásunkat, legalábbis egy részét gépesíteni tudjuk. Tervezzük a könyvkiadó állomás

működésének módosítását is, bővíteni területét, megkönnyíteni az olvasók kiszolgálását. Erre azonban a idén feltehetően nem lesz pénz. Olyan látványos beruházásra, mint a kutatóhelyek kialakítása vagy a telelft tavalyi zajszigetelése, jó ideig nem lesz módunk. Külön gond, hogy klímaberendezéseink nem kifogástalanok, abból a három gépből, amelyek valahol az Alagút mélységében működnek, és hűtik raktárainkat, már csak egy funkcionál zavartalanul. Ha az megáll, nyaranta huszonöt–harminc fok lehet tárolóhelyiségeinkben, komolyan árthat a könyvek állapotának. A komorságot valamelyest enyhítheti az a tény, hogy április 2-án lesz a várbeli könyvtárépület felavatásának *tizedik évfordulója*. Április 3-án házi ünnepség keretében emlékezünk erre az évfordulóra. Április 9-én lesz ugyancsak tíz éve, hogy az olvasók előtt is megnyílt az új intézményünk, ebből az alkalomból 8-án és 10-én emléklapokkal szeretnénk meglepni olvasóinkat.

Ablonczy Balázs
Magyar Nemzet, 1995. márc. 21.

Egy könyvtári „nagyüzem” 1994-ben

„Az Országos Széchenyi Könyvtár kettős feladata, hogy mint nemzeti könyvtár könyvmúzeumként működjék, s az irodalom- és történettudomány nagy szakkönyvtáraként a kutatók rendelkezésére álljon. Harmadsorban évente ki kell szolgálnia több mint 25 ezer beiratkozott olvasót, akiknek fele főiskolai és egyetemi hallgató (s ezzel de facto az ország legnagyobb egyetemi könyvtárának feladatát is ellátja)” – mondta Poprády Géza főigazgató azon az 1994. szeptember 1-jei sajtótájékoztatón, amelyet az egyhónapos zárva tartás után, a szolgáltatások újraindításakor tartottak. Itt ismertette a főigazgató és Ottovay László főosztályvezető azokat az átalakításokat, bővítéseket és a használati szabályok módosítását, amelyek mind az olvasók könyvtárhasználati feltételeinek javítását szolgálják. (Az eseményekről a Könyvtári Levelezőlap szeptemberi számában tudósított.)

Most azért kerestük meg az olvasószolgálati és tájékoztató főosztály vezetőjét, Ottovay Lászlót, hogy mindezek fogadtatásáról és eredményeiről kérdezzük. Íme a beszélgetés:

– Intézményünk igen eredményes évet zárt, statisztikai adatokkal is mérhető a fejlődés 1994-ben. 30 ezer olvasó iratkozott be, s közöttük, örömkre, a kutatók száma is emelkedett 400 fővel. A tudományos kutatók számának emelkedése azért is örvendetes számunkra, mert az utóbbi években ők panaszkodtak, hogy a nagy zsúfoltság és forgalom zavarja elmélyülésüket, munkájukat. Számuk az utóbbi években emiatt stagnált, illetve fogyott. Szeptembertől viszont a kutatóasztalokon kívül 12 új kutatófülke is várja őket, s ez képes volt megfordítani az előző évek tendenciáját.

A felsőoktatás hallgatói közül is tovább nőtt az olvasók száma és aránya. Ez alátámasztja a főigazgató úr szavait: valóban az ország egyik legnagyobb „egyetemi könyvtára” a miénk.

Persze nem egyértelműen rózsás a helyzet. A múlt évi 200 ezer látogató közül csupán 75 ezer kért a raktraktól dokumentumokat. A többi könyvtárhasználó vagy csak saját könyvekből, jegyzeteiből tanult, vagy legfeljebb a 80 ezres kézikönyvtárat, a kihelyezett jegyzeteket, a be-kötött és kurrens folyóiratokat használta (több mint kétmillió alkalommal). Ezért e dokumentumok állapota a gyakori igénybevétel miatt ag-

gasztóvá vált. (Sajnos, nő a csonkítások, rongálások okozta kár is.)

– *Mivel lehet, illetve egyáltalán lehet-e valamivel ellensúlyozni ezeket a káros folyamatokat?*

– A múlt évben a Széchényi Könyvtár kötetesete 15 ezer munkaóránál 7 ezer kötetet kötött be és javított ki, illetve tékázott, külső kötetben pedig 5 és fél ezer periodika kapott kötetet, ugyanott 6 és félezer doboz, téka és tasak készült; állományvédelemre a saját köteteset munkája mellett több mint 2 millió forintot fordítottunk. (Egyébként a törzsgyűjtemény 37 ezer dokumentummal gyarapodott, ebből 1500 kötetnyi a kézikönyvtárba került.)

S ha már a pénzről is szó esett, elmondom, hogy szükséges volna a könyvkiadó állomás bővítése (amely a telelift áthelyezését is feltételezi). A Dobis/Libis számítógépes integrált rendszer kiterjesztése: a fényképes-mágnescsíkos-műanyagkártyás olvasó-nyilvántartási rendszer bevezetése 1995 végéig, később a dokumentum-forgalmazásnak ezzel a rendszerrel történő regisztrálása is nagyobb biztonságot, állományvédelmet nyújthatna. Mindez, reméljük, 1996 nyaráig megvalósulhat.

Számítógépes hálózatfejlesztésre is szükség volna a külső adatbankokhoz való jobb hozzáférés és a gördülékenyebb információszolgáltatás érdekében. A két éve működő CD-ROM-torony is betelt már (21 helye van, s már 35 lemezünk), ezért itt is további fejlesztés szükséges. Elképzelésünk tehát bőven van, már csupán a pénz hiányzik a megvalósításhoz...

– *Ezek után azt kérdezzük, hogy a műszaki karbantartásra (például a telelift és a légkondicionálás javítására) lesz-e fedezet?*

– A rendszeres ellenőrzés és karbantartás hatására a klímaberendezés elfogadhatóan működik, mind a hőmérséklet, mind a páratartalom megfelelő. A telelift kocsiainak és az olvasótermek feletti pályáinak a hangszigetelése is sokat javított az addigi helyzeten. Több kocsi azonban a műhelyből ellenőrizhetetlen helyeken elakadt, vagy napokig keringett a rendszerben...

Addig is, amíg az elképzelt technikai fejlesztések megvalósulhatnak, a használati és a dokumentumforgalmazási szabályzatnak az egész intézményre – a különgyűjteményekre is – érvényes módon történő elkészítésével tudunk javítani a helyzeten. Ebben rögzíteni kell a kutatók megkülönböztetett kiszolgálását (hogy ők az egy példányos dokumentumot is eredetiben megkaphassák).

A fejlesztésekhez pénz kell, ezt megpróbáljuk pályázatok útján, illetve kormánydöntéssel megszerezni, hogy modern szolgáltatások garadáját, széles skáláját kínáló nemzeti könyvtárral jussunk el az ezredfordulóhoz. Addig meg gondolkodunk, kritikusan szemléljük, és szervezési megoldásokkal, kisebb fejlesztésekkel próbáljuk meg eredményesebbé tenni munkánkat.

*

A növekvő használatot, igénybevételt jelző adatok arra utalnak, hogy az olvasók megértették, s nagyrészt elfogadták a használat szabályainak módosítását, a kutatók pedig a számukra létrehozott új lehetőségeket. A „Hallgattassék meg a másik fél is” szellemében azonban néhány szolgálati helyen megnéztük az *Olvasók könyvét*. (Természetes, hogy ezek elsősorban kritikai észrevételeket tartalmaznak. Mégis figyelni kell rájuk, hogy tovább növekedjék a könyvtár vonzereje.)

Az V. (főbejárat) szinten levő beiratkozási ponton elhelyezett könyv *Panasz!* című, egyetlen bejegyzése:

„Sajnálattal elfogadtuk, hogy az V. szinten elhelyezett bőrfoteleknél nem lehet étkezni. Tapasztaltuk, hogy a rendre felügyelő személyek ezt a szabályt be is tartatják a látogatókkal, ami rendjén való is, de nem értem, hogy az étkezőnél elhelyezett asztaloknál miért engedik meg a dohányzást, annak ellenére, hogy tábla is tiltja azt azon a helyen!?”

Vannak olyanok, akiket nagyon zavar a cigarettafüst egyébként is, nemhogy étkezés közben.

Kérem Önöket, hogy ne csak a bőrfoteleknél történő evés tilalmát, hanem a dohányzást szabályozó rendelkezéseket is tartassák bel! Tisztelettel Kiss Péter(?)” – így olvasható az alapján egyetértő észrevétel és a további szigorítást kezdeményező javaslat.

A központi tájékoztatási pultnál található *Olvasók* könyve – mint Friderikusz Hallhatatlan interjúi – teljesen üres. (Ez is jelez valamit.)

A központi könyvkiadó-állomás bejegyzését *Hegedűs Sándor* írta alá. Idézek belőle: „Mélyen felháborít a legújabb intézkedés, ... hogy ezentúl csak 3 kérőlap adható be az eddigi öt helyett egyszerre. ... Így lényegesen lelassul a munka. Nem hiszem, hogy ez bármelyik rendszeres kutatót folytató újságíró kollégámnak is megfelelő lenne. Kérem, ha lehet állítsák vissza legalább a mikrofilmes sajtóolvasásra a régi rendet.” – Ezt a javaslatot valószínűleg az új doku-

mentumforgalmazási szabályzatban lehet majd figyelembe venni.

Apró Krisztina (olvasható névvel és lakcímmel is hitelesített) bejegyzésének részletei: „A fenti intézkedéseknek az a céljuk, hogy elhárítsák az olvasókat? ... A diákok számára szinte ez az egyetlen könyvtár, ahol minden szükséges irodalmat megtalálnak tanulmányaikhoz. Szerintem sem a nemzeti könyvtár feladata e funkció ellátása... Azt gondolom, hogy a kutatók valóban nagyobb odafigyelést igényelnek...” – békül meg végül az a diákolvasó, akit felháborított, hogy a kutatófülkéből felállították.

Az irodalomtudományi olvasóterem bejegyzését olvashatatlanul írta alá egy tanszékvezető egyetemi tanár. Vitriolos sorait teljes terjedelem-

ben idézem. „1962 óta vagyok az OSZK rendszeres olvasója. sok változást megértem, hasznosat és haszontalant egyaránt. Legyen szabad ezúttal az utóbbiakhoz sorolnom (?) a »fülkéket«. Azokhoz tartozom, akik kényelmetlennek, barátságatlanoknak és ebben a formában ízléstelennek is tartják ezt a »szolgáltatást«” – írta a megnyitás másnapján.

Azért nem lehet ez sem általános, vagy többségi vélemény, hiszen a fülkékben olyankor is látható kutató, amikor az ablak melletti, vagy a fülkék előtti kutatóasztalok többsége is szabad. A puding próbája pedig ugyebár az, hogy megesszik...

Arnóth Károly
Könyvtári Levelező/lap, 1995. 2. sz.

KÖNYVTÁRUNK ÉLETÉRŐL

Tíz éve a Palotában

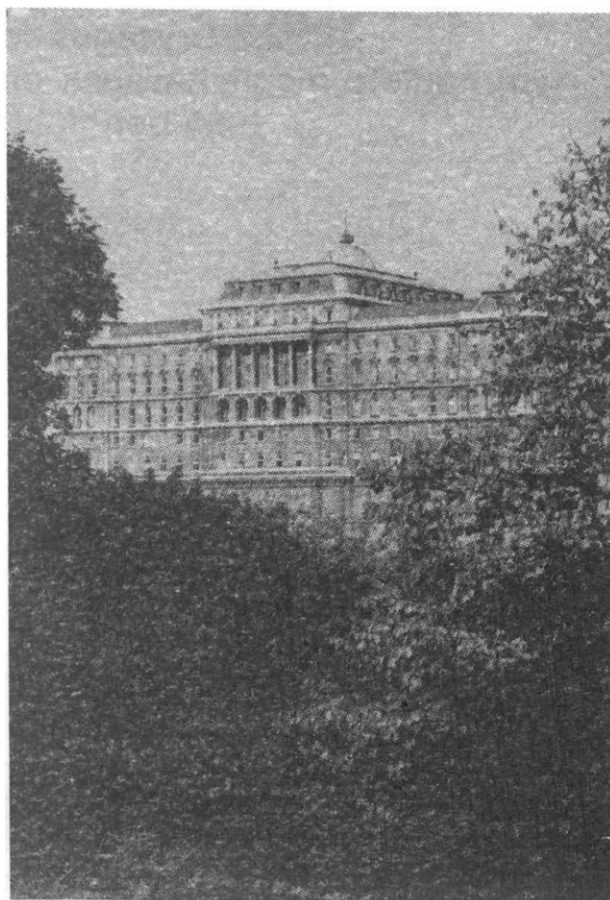
Tíz éve már? Még csak tíz éve? Hol ez, hol az a kérdés vetődött fel a megjelentekben, attól függően ki mikor kezdte, ki mennyi időt töltött el a régi vagy az új falak között.

Így volt szép ez az ünnep, ahol jelen volt egyaránt a múlt és a jelen, aki negyven éve és aki csak egy fél esztendeje tagja ennek a nagy családnak.

Mert családi ünnepet ültünk április 3-án az Országos Széchényi Könyvtárban. Zártkörű összejövetelt. Nem számoltuk hányan jöttek el az 1200 meghívott közül, de mindenkit megtaláltunk akit kerestünk. Négy órától nyolc óráig csak a mienk volt az épület és – nem túlzás ezt mondani – csak egymásnak örültünk.

Hogy is volt 1985. április 3-án? Ahogy néztük a megnyitón készített filmet és fotókat, minden felelevenedett. A zsúfolt előtér, a fehérruhás OSZK kórus, Csehák Judit, amint avató beszédét tartja, Sinkovits felejthetetlen Szózat-szavalata és a megilletődött résztvevők. Mindenki meghívást kapott, aki tíz éve is itt dolgozott, s aki csak tehette szívesen el is jött.

Napjainkban, mikor napról napra találkozunk azokkal a gazdasági problémákkal, amelyek a könyvtárakat is fájdalmasan érintik, a főigazgató most nem ezekről beszélt, hanem az eredményekről.

A számítógépes feldolgozás megszületéséről, a könyvtár széleskörű kiadói tevékenységéről, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok gazdagodásáról, a világszerte elismert Corvina-kiállításról, stb., stb. Jó volt ezekről hallani, mint ahogy igen élvezetes volt az akkori vezető, Havasi Zoltán oldott hangulatú megemlékezése is a régi szép és kevésbé szép, de közös életünkről.

Csehák Judit, aki akkor miniszterelnök-helyettesként tartotta meg ünnepi beszédét, most magánemberként mondott néhány kedves, keresetlen szót.

Beszélnünk kell végül magáról a fogadásról, a rendezésről, amelyről bátran kijelenthetjük: össznépi volt.

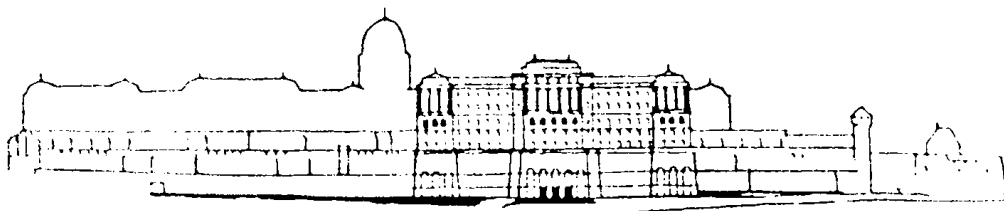
A kezdményezők kétségen kívül a könyvkötők voltak. Samkó Juli csapata – meghallván,

hogy milyen kevés a hivatalos pénz – elhatározta, hogy kézbeveszi a büfé ügyét. Napról-napra gyűltek a finom sütemények s a ragály terjedt. Az eredmény az a hatalmas kínálat volt, amellyel az érkezőket várták.

Nehéz lenne felsorolni, hogy még ki mindenkinek köszönhető a jó hangulat. Poprády Géznak, aki az egészséget kitalálta? Angyalnak és segítségével, akik előkészítették a terepet? A Zeneműtár munkatársainak, akik kellemes háttérzenét állítottak össze? A restaurátor lányoknak, akik gyönyörű virágcsendéletet varázsoltak az asztalokra? Mindenkinek, aki eljött és végül azt mondta: olyan jól éreztem magam, nem lehetne ezt minden évben megismételni?

Valójában, nem lehetne?

Spányi Balázsné

Az Országos Széchényi Könyvtár új épülete megnyitásának emlékére a következő verset írta 1985-ben Jobbágy Károly költő:

A „könyvtár csendjében”

Nagy zaj van kint

Majd itt a csendben!

Én, zaklatott, megnyugszom végre
Ki vágytam olyan békességre,
nyugalomra, hol szél se rebben.

De amikor az ajtót becsuktam,
az eddig moccanatlan csönd kezdett beszélni.
Ha végignéztem a holt könyveken
nem-éreztem, hogy hangtalanok, némák

Mert megszólaltak:

Pázmány harsogott
Bonfíni latin krónikákat mormolt
Eötvös vádolt, Petőfi izgatott
Komjáthy Jenő ön-himnuszát zengte
s nyomában Ady és Szabó Dezső
Móricz Zsigmond mesélő, napos hangja,

Babits kántáló, papos éneke
egybeolvadt

S akkor rájöttem végre,
hogy a könyvtár nem a csönd szigete.
Lőszerraktár inkább, robbanó bombák fészke
Csak kinyitok egy könyvet s bennem tűz lesz,
egész lelket betöltő, világító,
melynek fényénél látom a mindenség
egét és poklát, múltak szörnyűségét
Jövendők fényét és rémálmaid

A levegő megtelik énekkel,
Zeneszóból kitörő jajgatással...

S a könyv pergő lapjának szürke mélyén
megtalálhatom: holt sápadt

Önmagam.

Oklevél az Erdélyi Szépmíves Céhtől

Az 1990-ben újraalakult Erdélyi Szépmíves Céh márciusban az itt bemutatott oklevelet küldte az Országos Széchényi Könyvtárnak:

SZERKESZTŐSÉGI ROVAT

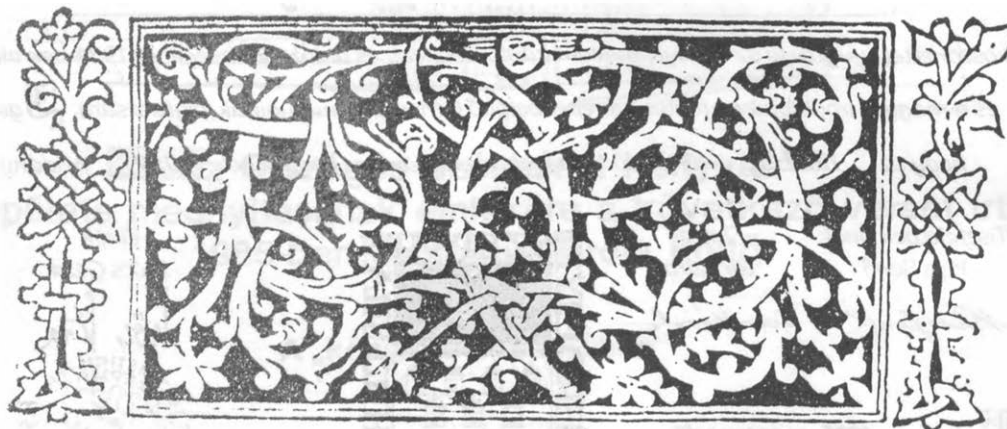
FELHÍVÁS AZ OSZK MUNKATÁRSAIHOZ

Immár évek óta sokadszor kérjük az Országos Széchényi Könyvtár szakmai és gazdasági vezetőit, munkatársait, hogy Időről-Időre rendszeresen számoljanak be intézményünk helyzetéről, az osztályok, tárak munkájáról esztendőnként legalább egyszer a Híradóban. Különösen indokolja ezt a jelenlegi nehéz, bonyolult gazdasági helyzet. Nem szükséges hangsúlyozni, hogy csakis egymás szakmai munkájának alapos ismerete teszi lehetővé, hogy a továbbiakban is eredményesen végezhessük feldolgozó, információs tevékenységünket. Különösen indokolt azon munkaterületek bemutatása, ahol új munkamódszerek – számítógépesítés stb. – beve-

zetésére került sor. Meg kell említeni, hogy egyes területek vezetői már hosszabb ideje nem számoltak be osztályuk helyzetéről, őket most is nyomatékkal kérjük, írjanak! Természetesen a társadalmi szervezetek híreit is várjuk. Itt kell megemlíteni, hogy sajnós általában a „Munkánkról, kérdéseinkről” rovat anyagát a legnehezebb összegyűjteni.

Végül ezúton ismételtelen szeretnénk köszönetet mondani azoknak a munkatársainknak, akik eddig is rendszeresen tájékoztatták az OSZK Híradó olvasóit tevékenységükről.

-i -a

OSZK HÍRADÓ

Az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XXXVIII. évfolyam – 1995. 3–4. szám

Főszerkesztő: Batári Gyula

A szerkesztőbizottság tagjai: Berke Barnabásné, Juhász Lászlóné, Ottovay László,
Poprády Géza, Rády Ferenc, Rózsa Mária, Seres Tibor, Somkúti Gabriella, Somogyi Pálné,

Műszaki szerkesztő: Rosta Lajosné

A szerkesztőség címe: Budapest, Budavári Palota F épület Postacím: 1827 Budapest

Készült az OSZK Nyomdaüzemében, 520 példányban, 5,0 A/5 ív terjedelemben

Felelős vezető: Burány Tamás

Munkaszám: 95.185

ISSN 0324-2064

*Illusztráció a dél-szláv kiállításról
(24. oldalon)*

REKLÁM

Megjelent
az Országos Széchényi Könyvtár bemutató

A nemzet könyvtára című videofilm.

A Széchényi Ferenc által 1802-ben alapított nemzeti könyvtár történetét, gyűjteményeit, legfontosabb szolgáltatásait mutatja be ez a film.

A nemzet emlékezetét őrző több, mint hétmillió egységből álló gyűjtemény gazdag kincsestárának legszebb darabjai villannak fel. Ajánljuk irodalom és történelem oktatóihoz, valamint minden érdeklődőnek, aki képet szeretne kapni a magyar nemzeti gyűjteményről, az Országos Széchényi Könyvtárról.

A filmet ajánljuk mindazok számára, akik érdeklődnek kulturális kincseink iránt.

Fényképezte és rendezte: Kalmár Lajos
Szakértő és forgatókönyvíró: Ily Márta
Gyártó: Film-Vision Kft.
Kb. 30 perc

Felelős kiadó: Poprády Géza főigazgató
A videofilm ára: 1000,- Ft + ÁFA
Fotó: Pálmai József

Megrendelhető:

Országos Széchényi Könyvtár
Nemzetközi és Kulturális
Kapcsolatok Irodája
H-1827 Budapest, Budavári Palota
F épület
fax. 202-0804